

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

УДК 811.111+81'373.42

МЕЛЬНИЧУК ОКСАНА ДМИТРІВНА

**КОГНІТИВНЕ СХЕМАТИЗУВАННЯ
ДОСВІДУ *НЕВЕРБАЛЬНОГО*
В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

10.02.04 – германські мови

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Львів – 2024

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі прикладної лінгвістики Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: докторка філологічних наук, професорка
ЛЕВЧЕНКО Олена Петрівна,
Національний університет «Львівська
політехніка», завідувачка кафедри прикладної
лінгвістики

Офіційні опоненти: докторка філологічних наук, професорка
АНДРЕЙЧУК Надія Іванівна,
Львівський національний університет імені Івана
Франка, професорка кафедри перекладознавства та
контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура

доктор філологічних наук, професор
БЯЛИК Василь Дмитрович,
Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, завідувач кафедри
комунікативної лінгвістики та перекладу

докторка філологічних наук, професорка
МОРОЗОВА Ірина Борисівна,
Одеський національний університет імені
І. І. Мечникова, професорка
кафедри граматики англійської мови

Захист відбудеться «15» квітня 2024 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 220.

Із дисертацією та рефератом можна ознайомитися на сайті <https://lnu.edu.ua/thesis/melnychuk-oksana-dmytrivna/> та у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Реферат розіслано «12» березня 2024 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Олеся ТАТАРОВСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію присвячено когнітивному схематизуванню досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. Втілений досвід *невербального* в художньому прозовому тексті (далі – ХПТ) представлено як вербалізовані елементи невербальної комунікації/поведінки відтворені в дискурсі наратора ↔ персонажів через моделювання фреймової схеми з опертям на структурний, інтерпретаційний та когнітивний виміри.

Невербальна комунікація у ХПТ привертає увагу дослідників у контексті вираження емоцій персонажами (С. Гладьо, М. Степанюк, О. Klineberg), художньої інтерпретації жестів (W. Nabicht, G. Bolens, P. Gidal), стилістичного наповнення (L. C. Pelzer, D. E. Smith, R.G. Benson), художнього перекладу (С. Nord, J. Liu, H. Vermeer), взаємодії вербальних та невербальних компонентів (Г. Барташева, Л. Солощук, Н. Kalverkämper), семіотичних та наративних характеристик (I. Albers, V. Korte, F. Royatos), однак перебуває на периферії дослідницьких інтересів, пов'язаних із втіленням досвіду *невербального* шляхом його схематизування в художньому дискурсі: досі немає задовільного висвітлення проблеми моделювання знання про невербальну комунікацію/поведінку та його втілення в англійськомовному художньому дискурсі ХХ ст. з урахуванням когнітивних та наративних аспектів.

Поняття *невербального* розглядаємо як багатовимірний феномен із погляду когнітивно-нاراتологічної методології у зв'язку з трьома вимірами його реалізації: *структурним*, що виявляє вербалізовані елементи досвіду *невербального* (жести, постави, вирази обличчя, характеристики голосу), або константи досвіду *невербального*, у комунікативній системі художнього дискурсу; *когнітивним*, який організовує константи досвіду *невербального* у представленій моделі (фреймовій схемі) через взаємодію поверхневих та глибинних рівнів смислу ХПТ; *інтерпретаційним*, що скеровує пізнання констант досвіду *невербального* читачем як проєкцію досвіду автора-наратора в дихотомії дискурсу наратора ↔ персонажів.

Когнітивно-нاراتологічна методологія розширює межі теорії тексту та дискурсу (І. Бехта, R. Ingarden, D. Herman), доєднує до семантики наративу когнітивний контекст досвіду з опертям на комп'ютерні інструменти аналізу (О. Левченко, А. Brunner, K. Burke, R. Franzosi), залучаючи психічну модель, яка відтворює зв'язок між наративом та розумом з метою пізнання сутності досвіду *невербального* у *структурному*, *когнітивному* та *інтерпретаційному* вимірах через лінгвістичні форми констант досвіду *невербального* (Н. Андрейчук, В. Бялик, Н. Єсипенко, F. Royatos), які *об'єктивують*, *вербалізують*, *актуалізують* та *профілізують* знання про невербальну комунікацію/поведінку у вигляді статичної фреймової схеми з урахуванням поверхневих та глибинних рівнів, що набуває рис динамічного когнітивного схематизування в дискурсі ХПТ як мовомислення *наратора* ↔ *персонажів*.

Досвід *невербального*, лексично оприявлений у ХПТ як константи досвіду *невербального*, є феноменом, якому властива *структура*, втілений як *когнітивна* модель розгортання фреймової схеми та є впізнаваним через

інтерпретацію констант досвіду *невербального* не абстрактними спостерігачами, а самими носіями значення: персонажами та читачем. Художня *невербальна комунікація/поведінка* як константи досвіду *невербального* втілюється в *наративі*, виражає досвід автора та формує досвід читача, долаючи обмеження реальності в дискурсі ХПТ через форми мовлення *наратора* ↔ *персонажів* (І. Бехта, F. Jannidis, J. Pier, W. Schmid).

Константи досвіду *невербального* вибудовують розуміння смислу ХПТ, утілюють єдність *структурного, когнітивного* та *інтерпретаційного* вимірів як структура знання, що одночасно містить покликання на мовний художній світ та позамовну реальність — *константа* є мовним семіотичним знаком, який об'єктивує, вербалізує, профілізує та актуалізує досвід *невербальної комунікації/поведінки* (*мову* ↔ *парамову* ↔ *кінесіку*) у сукупності рухів, жестів, постав та характеристик голосу. Термін *константа* втілює об'єктивований досвід, лінгвістично виражений результат чуттєвого сприйняття в художньому дискурсі (Н. Андрейчук, В. Korte, I. Albers).

Когнітивне схематизування/моделювання досвіду *невербального* є процесом пізнання та інтерпретації художнього дискурсу, що виявляється як динамічна модель розгортання статичної фреймової схеми, утвореної поверхневими (семантичний, синтаксичний) та глибинними (тематичний, *наративний*) фреймами як визначена проєкція когнітивної сітки задля організації й виявлення компонентів смислу оповіді шляхом об'єктивації, вербалізації, актуалізації та профілізації констант досвіду *невербального* як втіленого знання про *невербальну комунікацію/поведінку* в художньому дискурсі (І. Бехта, F. C. Bartlett, D. Herman, R. J. Sternberg).

Принципи моделювання та організація знання як втіленого досвіду в ХПТ, зокрема знання про *невербальну комунікацію/поведінку* як констант досвіду *невербального*, засноване на поєднанні *структурної* (R. Barthes, A.-J. Greimas, G. Genette, T. Todorov, M. Riffater), *когнітивної* (R. Ingarden, D. Herman, M. Jahn, M. Minsky) та *інтерпретаційної* (U. Eco, H.-G. Gadamer, W. Iser, H. R. Jauss, P. Ricoeur, P. Tere) парадигми вивчення тексту, відтак привертає увагу представників розгалуженої мережі наукових напрямів: *теорії тексту* (І. Бехта, К. Кусько, Г. Приходько, Л. Тараненко, Н. Таценко, S. Chatman, W. Chafe), *теорії дискурсу* (І. Бехта, К. Кусько, Р. Махачашвілі, А. Паславська, І. Шевченко, Т. Яхонтова), *когнітивної лінгвістики* (W. Croft, D. Cruse, G. Fauconnier, D. Geeraerts), *когнітивної семантики* (V. Evans, Ch. Fillmore, G. Lakoff, D. Lee, L. Talmy), *когнітивної граматики* (R. Dirven, R. Langacker, J. Taylor), *когнітивної поетики* (Л. Белехова, О. Воробйова, G. Steen, P. Stockwell), *когнітивної стилістики* (M. Burk, J. Culpeper, I. Lankashire, E. Semino), *когнітивної психології* (L. Barsalou, M. Eysenck, U. Naisser, R. Sternberg), *наратології* (І. Бехта, M. Bal, N. Bekhta, D. Cohn, F. Stanzel), *психолінгвістики* (С. Засекін, W. Levelt, S. Pinker, M. Traxler), *теорії штучного інтелекту* (J. Fodor, R. Jackendoff, M. Minsky, R. Schank, T. Winograd), *стилістики* (S. Fish, G. Leech, M. Short, P. Simpson), *семіотики* (Н. Андрейчук, G. Frege, C. Morris, Saussure F. de).

Ступінь науково-теоретичного розпрацювання проблеми досвіду *невербального* в дискурсі художнього прозового тексту під ферулою когнітивної наратології переміщує у фокус уваги наукові розвідки, присвячені моделюванню або імітуванню людського *нарративного інтелекту* (D. Cohn, P. Hühn, H.-H. Müller, A. Nünning, J. Phelan), *засобам представлення елементів невербальної комунікації/поведінки у ХПТ* (І. Серякова, Л. Солощук, В. Corte, D. Crystal, F. Royatos), *когнітивним схемам інтерпретації та ідентифікації оповідних елементів ХПТ* (А. Арцишевська, І. Бехта, М. Seidel, E. Spolsky, W. Schmid, L. Zunshine), *інтерпретації ХПТ як когнітивного та комунікативного середовища актуалізації концептів* (Я. Бистров, О. Воробйова, О. Кагановська, Л. Макарук, W. Iser), *розпрацюванню наратологічних моделей* (М. Mäkelä, V. Pettersson, J. Pier, M.-L. Ryan, P. Werth), *досвіді інтелектуального та емоційного осмислення нарративів* (С. Emmot, P. Hogan, K. Oatley, D. Miall, J. Mikkonen), *пізнанню ХПТ відносно чинників, пов'язаних із продукуванням та інтерпретацією нарративів* (Т. Адорно, О. Бабелюк, D. Herman, R. Ingarden, M. Minsky, P. Rabinowitz), *процесам розуміння оповідного світу, викликаного нарративними уявленнями* (J. Gibson, S. Heinen, M. McKenzie, J.-Ch. Meister, V. McHale, L. Zunshine), *зверненню до свідомості персонажів через класи текстових підказок* (J. Culpeper, M. DiBattista, F. Jannidis, N. Leacock).

Актуальність теми дисертації зумовлено її відповідністю загальним спрямуванням сучасної лінгвістики з позицій вивчення лінгвістики тексту, зокрема *когнітивної наратології, когнітивної поетики, когнітивної стилістики* та пов'язано з дослідженням пізнання досвіду *невербального* в художньому дискурсі як реалізації когнітивного схематизування. Актуальність наукової праці підсилена також відсутністю аналізу засобів актуалізації констант досвіду *невербального* в дискурсі художнього прозового тексту як фреймової схеми шляхом відбиття рівневих (семантичний, синтаксичний, тематичний, нарративний) та системних (структурний, когнітивний, інтерпретаційний) чинників когнітивної схеми щодо їхнього моделювання та інтерпретації.

Представлена перспектива дослідження визначила використання наукового інструментарію, заснованого на когнітивному та наратологічному принципах, згідно з яким константи досвіду *невербального* розглядають як втілене в когнітивній схемі знання, що відтворює досвід взаємодії автора-наратора та читача в дискурсі *наратора ↔ персонажів* через динамічне розгортання подій ХПТ. Особливої уваги заслуговує актуальне завдання розпрацювання методології вивчення констант досвіду *невербального* в межах фреймової схеми та побудова розгорнутого алгоритму аналізу, що відтворює взаємодію поверхневого та глибинного рівнів смислу ХПТ.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація, тему якої затверджено на засіданні Вченої ради Національного університету «Львівська політехніка» 18 жовтня 2022 року (протокол № 2-22/23), відповідає профілю досліджень кафедри прикладної лінгвістики Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій.

Мета дисертаційної праці – теоретично змодельовати та практично виявити в художньому дискурсі когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* як втілене та організоване у вигляді фреймової схеми знання та досвід про невербальну комунікацію/поведінку, беручи до уваги структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри.

Заявлена мета передбачає вирішення **конкретних завдань**:

- створити теоретичні засади дослідження констант досвіду *невербального* з огляду на структуралістську парадигму вивчення тексту;
- визначити методологію та напрацювати методіку комплексної реалізації когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* з позицій лінгвістики тексту, що охоплює когнітивну наратологію, когнітивну герменевтику та аналіз художнього дискурсу;
- інтерпретувати поняття констант досвіду *невербального* у зв'язку з філософськими, когнітивними та психологічними категоріями пізнання;
- розкрити шляхи, способи й механізми вияву констант досвіду *невербального* у фреймовій схемі;
- висвітлити структуру та процедуру аналізу семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів констант досвіду *невербального* у англійськомовному художньому дискурсі;
- окреслити когнітивний аспект семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі;
- описати інтерпретаційний аспект семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі.

Об'єктом дослідження є константи досвіду *невербального*, організовані як фреймова схема, в англійськомовному художньому дискурсі.

Предметом дослідження є когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* як фреймової схеми шляхом означення структурних, когнітивних та інтерпретаційних вимірів досліджуваного феномену.

Джерельною базою дослідження слугували 20 художніх прозових творів англійськомовних письменників XXI ст. на воєнну тематику, що представляють жанр роману, як-от: Boyne J. «The Boy in the Stripped Pajamas» (2008), Byatt A. «The Children's Book» (2009), Doerr A. «All the Light we Cannot See» (2014), Flanagan R. «The Narrow Road to the Deep North» (2013), Follet K. «Jackdaws» (2006), Ford J. «Hotel on the Corner of Bitter and Sweet» (2009), Hannah K. «The Nightingale» (2017), Liardet F. «We Must be Brave» (2019), Mitchel D. «Cloud Atlas» (2004), McEwan I. «Atonement» (2001), McEwan I. «Sweet Tooth» (2012), Quinn K. «The Huntress» (2019), Rosnay T. de. «Sarah's Key» (2007), See L. «Shanghai Girls» (2009), Sepetys P. «Between Shades of Gray» (2011), Shaffer M. A., Barrows A. «The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society» (2009), Sullivan M. «Beneath a Scarlet Sky» (2017), Morris H. «The Tattooist of Auschwitz» (2018), Waters S. «The Night Watch» (2006), Zusak M. «The Book Thief» (2006). Вибір джерельної бази зумовлено тим, що досвід *невербального*

найповніше висвітлений в ХПТ у контексті воєнної тематики. Автор-наратор зображає передусім глибокі емоційні переживання, міркування та роздуми персонажів, використовуючи їхню невербальну комунікацію та поведінку з метою відтворити негативний досвід війни в мовних формах – константах досвіду *невербального*.

Матеріал дослідження охоплює лексеми (загальний обсяг – 2 380 857 одиниць), які належать до слотів семантичного фрейму (92 758 лексичних одиниць); конструкційні схеми синтаксичного фрейму (28 457 синтаксичних конструкцій); частотні лексеми, які актуалізують концепти ХПТ у тематичному фреймі (12 725 одиниць); фрагменти художнього дискурсу (18 324 одиниць), які містять пряме, непряме та невласне-пряме мовлення персонажів у наративному фреймі. Лексичні, синтаксичні та контекстні репрезентації констант досвіду *невербального* було виокремлено методом суцільного вибирання.

Одиницями аналізу є частотні лексеми, які виявляють слоти семантичного фрейму, конструкційні граматичні схеми синтаксичного фрейму, частотні лексеми, які актуалізують концепти ХПТ на рівні тематичного фрейму, фрагменти художнього дискурсу, які містять пряме, непряме та невласне-пряме мовлення персонажів у наративному фреймі.

Методологія дослідження ґрунтується на загальних теоретичних засадах *лінгвістики тексту* (І. Бехта, О. Левченко, Т. Радзієвська, R. de Beaugrande, E. Benveniste, K. Bühler, W. Dressler, R. Ingarden), конкретизована в *когнітивній наратології*, що розглядає підходи до моделювання знання та досвіду про невербальну комунікацію/поведінку як когнітивного схематизування, втіленого у естетичній реальності художнього прозового тексту з метою пізнання його смислу (І. Бехта, D. Herman, P. Hühn, M. Jahn, J. Meister, A. Nünning, G. Olson, J. Phelan), *художньому дискурсі*, який структурує константи досвіду *невербального*, згідно з контекстними умовами його реалізації під час розгортання сюжету художнього прозового тексту (W. Chafe, S. Chatman, P. Hartmann, M. Hoyer, R. Ingarden, B. Korte, S. Titscher), *когнітивній герменевтиці* – інтерпретаційній парадигмі, яка тлумачить константи досвіду *невербального* як частину смислу художнього прозового тексту із залученням семантичного, синтаксичного, тематичного й наративного фреймів та врахуванням структурного, когнітивного та інтерпретаційного вимірів (U. Eco, W. Iser, H. Jauss, T. Kindt, H.-H. Müller, P. Ricoeur, H. Rieser, P. Tere). *Когнітивно-нاراتологічна методологія* розпрацьовує вивчення наративу як вербального, слухового чи зорового психічного уявлення, художньої форми комунікації, залучаючи *герменевтичні основи* теоретизації когнітивних параметрів з метою сприйнятності та інтерпретації наративів у художньому дискурсі (І. Бехта, R. Ingarden, A. Nünning, J. Phelan, M. Toolan).

Методи і прийоми дослідження. Поставлені у праці завдання вирішено з урахуванням багатоаспектності когнітивного схематизування – **запропоновано методику аналізу** констант досвіду *невербального* в межах фреймової схеми. Застосовано методику системного аналізу англійськомовного художнього дискурсу в поєднанні із *загальнонауковими* (спостереження, опис,

систематизація, індукція, дедукція) та *емпірико-теоретичними* (аналіз, синтез) *методами*, із поетапним залученням *методу когнітивного моделювання* (представлення констант досвіду *невербального* в художньому дискурсі як фреймової схеми); *методу дискурс-аналізу* (упорядкування художніх текстів як корпусу); *текстового аналізу* (виокремлення лексичних одиниць, що позначають константи досвіду *невербального*); *компонентного аналізу* (визначення семного складу констант досвіду *невербального*), *deskриптивного і лінгвостилістичного аналізу* (встановлення типів персонажного мовлення та стилістичної маркованості лексичних одиниць констант досвіду *невербального*); *концептуального семантичного опису* (типологія лексем на позначення констант досвіду *невербального* відповідно до слотів); *текстової інтерпретації* (пояснення семантики лексем, конструкційних схем, актуалізація концептів художнього тексту, виявлення наративних функцій); *когнітивно-герменевтичного аналізу* (розуміння констант досвіду *невербального* як загального смислу ХПТ); *системно-функційного аналізу* (систематизація та класифікація лексичних позначень, конструкційних схем, концептів, дискурсних зон наратора ↔ персонажів); *кількісного аналізу* (представлення кількості типів семантичних значень і граматичних конструкційних схем), із використанням методів прикладної лінгвістики: статистичного опрацювання кількісних показників із використанням програмного середовища R (описова статистика – *середнє значення, медіана, стандартне відхилення, мінімальне та максимальне значення, квартилі, діапазон, скошеність, ексцес, діаграми розсіювання, гістограми*; параметричний статистичний тест ANOVA; непараметричні статистичні тести: *Хі-квадрат, тест Краскела-Уоллеса*) та комп'ютерного аналізу текстових даних (застосунки аналізу текстового корпусу – *Voyant Tools, SketchEngine, AntConc*).

Методика вивчення когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* розкриває суть фреймового моделювання, згідно із системою поверхневих (семантичного, синтаксичного) та глибинних (тематичного, наративного) фреймів, та організована як (1) кількісна (відносна, абсолютна частота, ранг і загальна кількість констант досвіду *невербального*; статистичні обчислення) та якісна (контексти вживання констант досвіду *невербального*, виокремлення описового та неописового значення констант досвіду *невербального*) характеристика досліджуваного корпусу в *семантичному* фреймі; (2) встановлення типів та кількості конструкційних схем, які охоплюють відповідні частини мови та виявлення типів значення констант досвіду *невербального* (акустичне, неакустичне, фізичне, емотивне, метафоричне) у *синтаксичному* фреймі; (3) експлікація прямої (шляхом аналізу відповідних частотних констант досвіду *невербального*) та непрямої (шляхом встановлення зв'язку з константами досвіду *невербального*) актуалізації концептів *WAR, TIME, LOVE, CARE, NURSING, HOME, LOSS, STRUGGLE* у *тематичному* фреймі; (4) дослідження форм зовнішнього (*прямого, непрямого, невласне-прямого*) та внутрішнього (*цитованого монологу, психонарації, наративного монологу*) персонажного мовлення – у зв'язку з позначеннями

констант досвіду *невербального* як мисленнєво-мовленнєвої діяльності; розкриття наративних функцій констант досвіду *невербального* в дискурсі ХПТ (*когнітивної, комунікативної та дискурсної*, яку деталізовано в контекстах *реалізму* щодо реалістичного зображення невербальної комунікації/поведінки).

Проведене дослідження започатковує **новий напрям** лінгвістичних наукових розвідок: когнітивно-наратологічне моделювання знання та досвіду, зокрема досвіду *невербального*, у дискурсі художнього прозового тексту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* в лінгвістиці тексту на матеріалі сучасного англійськомовного дискурсу

- створено концепцію когнітивного схематизування із залученням фреймової схеми у структурному, когнітивному та інтерпретаційному вимірах;

- застосовано методика, яка полягає в моделюванні констант досвіду *невербального* як організованого втіленого знання в системі поверхневих (семантичний, синтаксичний) та глибинних (тематичний, наративний) фреймів з урахуванням структурного, когнітивного та інтерпретаційного вимірів;

- окреслено принципи вивчення констант досвіду *невербального* як частини смислу в текстовпросторі англійськомовного художнього дискурсу;

- визначено роль фреймової схеми констант досвіду *невербального* в реалізації когнітивного схематизування;

- описано структуру та процедуру аналізу семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів в англійськомовному художньому дискурсі;

- досліджено значущість когнітивного аспекту семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів в англійськомовному художньому дискурсі;

- доведено залежність інтерпретаційного аспекту семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів в англійськомовному художньому дискурсі від констант досвіду *невербального*.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнюють **положення, які винесено на захист:**

1. У перспективі когнітивно-наратологічної методології, яка інтегрує теорії когнітивної лінгвістики, когнітивної психології та когнітивної герменевтики щодо вивчення досвіду *невербального*, художній прозовий текст постає не як об'єкт референції, а як ментальна/психічна модель, що відтворює схему вербалізації, актуалізації та профілізації компонентів смислу оповіді – констант досвіду *невербального* – у вигляді поверхневих (семантичний, синтаксичний) та глибинних (тематичний, наративний) фреймів, які передбачають розгортання процесу когнітивного схематизування у *структурному, когнітивному та інтерпретаційному* вимірах.

2. Досвід *невербального*, втілений у ХПТ як константи досвіду *невербального* – позначення мовними засобами знаків невербальної комунікації/поведінки (жестів, рухів, виразів обличчя, характеристик голосу), що виявляють вербалізований досвід про невербальну комунікацію/поведінку, представлений в англійськомовному художньому дискурсі, експлікований як

фреймова схема, у тріаді *мова* ↔ *парамова (характеристики голосу)* ↔ *кінесика (рухи, жести, постави)* на поверхневому *семантичному* (лексичні позначення) та *синтаксичному* (граматичні конструкти) рівнях, які репрезентують глибинний *тематичний* (теми, концепти) та *наративний* (дискурс наратора ↔ персонажів) смисловий рівні у структурі наративу.

3. Когнітивне схематизування – процес побудови, або динамічного втілення фреймової схеми, як моделі пізнання художнього прозового тексту. Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі уможливорює актуалізацію необхідних знань як втіленого досвіду *невербального*, «розгортає» схемну фреймову модель інтерпретації смислу через зв'язки поверхневого/структурно-семантичного та глибинного/смислового рівнів шляхом їхнього представлення у *структурному, когнітивному та інтерпретаційному* вимірах.

4. Структурний вимір фреймової схеми констант досвіду *невербального* пов'язаний із виокремленням типів семантичного значення лексем (описового, неописового), що наповнюють слоти семантичного фрейму; конструкційних, або граматичних, моделей синтаксичного фрейму; ключових та/або частотних лексем, які актуалізують концепти художнього тексту в *тематичному* фреймі; форм мовленнєвої репрезентації прямого, непрямого та невластне-прямого мовлення в зовнішньому та внутрішньому мовленні дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* у наративному фреймі.

5. Когнітивний вимір фреймової схеми констант досвіду *невербального* висвітлює зв'язки між лексемами та представленим знанням як результат втіленого досвіду про невербальну комунікацію/поведінку, окреслені типи конструкційних моделей сприйняття емотивного/оцінного значення, концептуальне наповнення та актуалізацію концептів, синергетичну взаємодію дискурсних зон *наратора* ↔ *персонажів* через когнітивну, комунікативну та дискурсну функції, які експліцитно представлені в наративі.

6. Інтерпретаційний вимір фрейму констант досвіду *невербального* скерований на розуміння досліджуваного феномену як частини смислу художнього прозового тексту, як-от: семантичної інтерпретації, згідно з жанровим контекстом, сприйняття емотивного/оцінного наповнення в конструкційних граматичних схемах, усвідомлення концептів як художніх та культурних явищ та опрацювання контексту дискурсу у зв'язку з мисленнєво-мовленнєвою діяльністю персонажів.

7. Філософське розуміння смислу художнього прозового тексту у зв'язку з досвідом *невербального*, з одного боку, лежить у площині об'єктивізму та не виходить за межі реального світу або окресленої системи, а з іншого – зміщення акцентів зі зв'язків пропозиція ↔ реальний світ до зв'язків суб'єкт ↔ пропозиція відбувається в межах емпіризму. Розуміння та інтерпретація констант досвіду *невербального* в дискурсі художнього прозового тексту має досвідну основу, виходить за межі формальної структури та вимагає активної взаємодії суб'єкта пізнання – читача.

Теоретичне значення праці полягає в розвитку когнітивно-нараторологічної теорії розуміння та інтерпретації художнього прозового тексту як комунікативно, когнітивно- та дискурсно-орієнтованого феномену. Результати дослідження є релевантними щодо теорій когнітивного моделювання текстопростору з урахуванням особливостей лінгвістично втіленого досвіду, зокрема досвіду *невербального*. Здійснений аналіз розширює теоретичні межі взаємодії нараторології з науковими концепціями когнітивних лінгвістики, семантики, граматики, психології, стилістики, поезики та герменевтики. У дисертації створено підґрунтя вивчення когнітивно-нараторологічних (структурних, когнітивних, інтерпретаційних) особливостей побудови художньо-естетичної дійсності, спроектованої автором-наратором та сприйнятої читачем-інтерпретатором.

Практичне значення одержаних результатів полягає в напрацюванні системного опису констант досвіду *невербального* як фреймової схеми в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику. Реалізація когнітивного схематизування виявляє функційну спрямованість семантики, синтаксису, вербалізацію та актуалізацію концептів у контексті формування тем ХПТ, з'ясування нарративних функцій констант досвіду *невербального*, окреслюючи в такий спосіб напрям подальших когнітивно-нараторологічних розвідок, пов'язаних з моделюванням знання та досвіду у когнітивно-семантичному просторі ХПТ. Результати дослідження можна використати при складанні навчальних та спеціальних курсів із нараторології, когнітивної лінгвістики, теорії тексту й дискурсу та подальших наукових розвідок.

Особистий внесок авторки. Дисертація є результатом самостійних досліджень здобувачки. Наукові положення, винесені на захист, отримано особисто та викладено в наукових публікаціях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті положення та ідеї, які належать здобувачці. Особистий внесок у наукових працях у співавторстві зазначено у списку опублікованих праць.

Апробація результатів роботи. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка» (2022-2024), а також висвітлено в доповідях на науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах різного рівня: на *міжнародних* – «Нове у філології сучасного світу» (Львів, 2015), «Пріоритети сучасної філології: теорія і практика» (Харків, 2017), «Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук» (Одеса, 2018), «Питання сучасної філології в контексті взаємодій мов і культур» (Венеція, 2019), «Web of Science and Academic Researcher» (Київ, 2019), «Таврійські філологічні наукові читання» (Київ, 2020), «Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (Одеса, 2021), «Philological Sciences and Translation Studies: European potential» (Wloclawek, 2021), «Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (Рівне, 2021), «Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (Poland, 2022)», «Theoretical Assumption» (London, 2022); *всеукраїнських* – «Сучасні

філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (Житомир, 2017), «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (Житомир, 2018); *регіональних* – «Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2020 рік» (Львів, 2021); «Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2021 рік» (Львів, 2022); «Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2022 рік» (Львів, 2023); дисертацію обговорено порозділово на науковому лінгвістичному семінарі «Текст, культура, соціум» у Львівському національному університеті імені Івана Франка (2022-2024).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображено в 50 публікаціях, з яких 2 монографії, 18 статей у наукових фахових виданнях, 9 статей – у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у НМБД Web of Science Core Collection та Scopus, 15 статей апробаційного характеру та 6 статей у наукових фахових виданнях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Структуру дисертації зумовлено науковою логікою дослідження, його метою і поставленими завданнями. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць авторки, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, наукового глосарію, списку використаної літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу.

Обсяг основного тексту дисертації становить 345 сторінок (зокрема 6 таблиць і 18 рисунків). Загальний обсяг дисертації разом зі списком використаної літератури й додатками становить 474 с. Бібліографія містить 1136 джерел, із них 1091 – наукові теоретичні та практичні праці, 25 – лексикографічні джерела і 20 – джерела ілюстративного матеріалу.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження; представлено концепцію; розкрито теоретико-методологічні засади роботи; висвітлено наукову новизну й практичне значення дисертації; подано відомості про апробацію отриманих результатів.

У **першому розділі «Теоретико-критичні засади констант досвіду невербального: структура»** проаналізовано теоретичні положення, що відповідають науковим уявленням про сутність досліджуваного об'єкта. Визначено структуралістські основи дослідження, уточнено термінологічний інструментарій, розглянуто основні поняття та концептуальний апарат.

Теоретико-критичні засади вивчення констант досвіду *невербального* є результатом осмислення структуралістської парадигми в контексті розуміння *мовного значення (лінгвістичний структуралізм)*, втіленого у *структурі наративу (наратологія/структуралістська нاراتологія)*, інтерпретованого в системі художнього тексту (*поетика/структуралістська поетика*) та

представленого на оповідних рівнях у дискурсі *наратора* ↔ *персонажів* через взаємодію *автора-наратора* та *читача* шляхом опосередкованого комунікування у світі естетичної реальності художнього тексту.

Структуралістська метатеоретична настанова забезпечила об'єднаний та міждисциплінарний підхід щодо широкопланової сфери *невербального* у зв'язку з поняттям *досвід*, втіленому в художньому прозовому тексті як об'єкті пізнання через константи досвіду *невербального*. *Досвід* – це основне поняття епістемології та визначальне щодо тлумачення термінів *міркування* та *розум*. *Досвід невербального*, з огляду на структуру дослідницької парадигми, є сформованим у (1) *комунікативній лінгвістиці* як сукупність невербальних елементів комунікації (І. Серякова, Л. Солощук, J. A. Hall, M. L. Knapp); (2) *психології* як інтерпретація невербальної поведінки (P. Ekman, E. Goffman, B. Rimé); (3) *семіотиці* як вивчення знаків невербальної семіотики (Н. Андрейчук, J. M. Broekman, C. S. Peirce, T. A. Sebeok); (4) *теорії інформації* як процес опрацювання інформації із залученням невербальних засобів комунікації (G. Bateson, C. E. Shannon). Константи досвіду *невербального* в ХПТ виявляються як актуалізація автором-наратором жестів, постав, виразів обличчя, характеристик голосу персонажів у просторі ХПТ та стають об'єктом вивчення в контексті когнітивно-наратологічної методології, яка об'єднує *когнітивне* та *наративне* як єдину схему пізнання художнього смислу.

На наш погляд, осмислення досвіду *невербального* як смислотвірного компонента у структурі ХПТ через константи досвіду *невербального* втілює дві фундаментальні дихотомії онтології значення у філологічній науці: (1) виникає з лінгвістичної теорії мовного знака Ф. де Соссюра з опертям на розрізнення понять *позначення* ↔ *позначене* та окреслює напрям формування теорії тексту у структуралістській парадигмі; (2) походить з античності та ґрунтується на розрізненні понять *сюжет* ↔ *фабула (текст ↔ дискурс)* та *мімезис* ↔ *дієгезис*. Константи досвіду *невербального* у ХПТ відображають складний характер художнього тексту як семантичного та когнітивно-наративного простору.

Встановлено, що *лінгвістичний структуралізм* наголошує на структурних зв'язках між елементами в мовній системі та розпрацьовує ідею про те, що значення не є властивим самим словам, а виникає з їхніх зв'язків у більшій мовній структурі. Структуралізм у лінгвістиці набуває першочергового значення як передумова формування нратологічних та текстових дискурсних практик дослідження смислу та його системної організації, що формує естетичну реальність, втілену автором у ХПТ. Розвиткові структуралізму в лінгвістиці сприяли: Женевська школа (F. de Saussure), Празька школа (V. Mathesius), Американська школа семіотики (C. Peirce, C. W. Morris), Копенгагенська школа (L. Hjelmslev), дескриптивізм (L. Bloomfield), структурна антропологія (E. Sapir), структурний психоаналіз (J. Lacan), теорія структури пізнання та розуміння (M. Foucault), теорія поетичної мови (R. Jakobson).

Структуралістська нратологія застосовує фундаментальний принципи системності до вивчення нративу та зосереджується на формальній структурі оповіді, аналізуючи, як такі елементи, як сюжет, персонажі та теми організовані

в художньому прозовому тексті. Услід за дуалістичною теорією значення, структуралістська наратологія наголошує на ролі бінарних опозицій, повтореннях та трансформаціях в побудові оповіді. Цей підхід допомагає виявити, як наративи утворюють значення через структуроване розташування елементів у межах Французької семіологічної школи (R. Barthes, C. Bremond, G. Genette, A.-J. Greimas, T. Todorov) та структуралістської поетики (J. Culler, G. Prince, M. Riffaterre). Мова як засіб комунікації та одночасно засіб реалізації думки постає в наратології у статичному та динамічному вимірах, у формах, що відтворюють закономірності мисленнево-мовленневого процесу, який є відображенням явищ об'єктивної дійсності як суб'єктивно-об'єктивна дія.

Структуралістська поетика, наголошуючи на розмежуванні мови та мовлення, акцентує на інтерпретації ХПТ як взаємодії форми та значення, зосереджується на розумінні того, як різні елементи тексту у зв'язку з константами досвіду *невербального* поєднуються та прагматично впливають на читача (S. Chatman, G. N. Leech, G. Prince, P. J. Rabinowitz, Sh. Rimmon-Kenan, M. H. Short). Поетика ХХ ст. повертається до аристотелівської парадигми: константи досвіду *невербального* створюють ефект мімезису, наближаючи художній світ до реального; дієгезис відтворює логіку та структуру оповіді, охоплює події, персонажів та простір, де розгортається дія. Такий методологічний підхід свідчить про метакритичність та утвердження сучасної теорії поетики як теорії наративу. Так, П. Рікер пов'язує поняття мімезису з концептуальною мережею, семіотичним посередництвом, формуванням взаємодії між текстовим світом та розумінням смислу читачем.

Доведено, що *нاراتологія* як наука про оповідь вивчає досвід *невербального*, який є текстовим смислотвірним компонентом й організований як фреймова схема, об'єктивований у невербальній комунікації/поведінці, вербалізований через константи досвіду *невербального* (*жести, постави, вирази обличчя, характеристики голосу*) та профілізований згідно з тріадою *мова ↔ пармова ↔ кінесика*. Із домінантного структуралістського підходу наратологія переростає у провідну теорію, скеровуючи моделювання пізнання художнього прозового тексту як продукування та сприймання наративу в перспективі сприйняття читачем досвіду *невербального*, втіленого в художньому світі. Взаємодія *автора-натора* та *читача*, яка об'єктивує константи досвіду *невербального* в межах загальної наратологічної структури, є когнітивно-комунікативною взаємодією, що акцентує на визначальних чинниках художньої комунікації та прагне зрозуміти, як складові компоненти структурують оповідь та виявляють себе на різних рівнях художнього тексту.

Поєднання структуралістського та когнітивного підходів до вивчення мовних явищ результувало у розширення перспективи вивчення та моделювання вербалізованого досвіду, зокрема досвіду *невербального*, актуалізованого у дискурсі художнього тексту через константи досвіду *невербального*. Так, невербальна комунікація/поведінка відтворює комунікативний аспект художньої взаємодії у зв'язку зі структурою наративу та когнітивним моделюванням смислу ХПТ.

Константи досвіду *невербального* є актуалізованими й творчо оприявленими в оповіді задля сприйняття, розуміння та інтерпретації художнього тексту читачем у *персонажному дискурсі*, тобто сегментах тексту, що передають висловлювання або думки персонажів (I. Бехта, M. Bal, M. Caracciolo, D. Cohn, C. Emmot, V. Korte, F. Poyatos, L. Zunshine). Досвід *невербального* втілений як засіб передавання мовомислення персонажів з метою побудови художнього світу, або осмисленого читачем когнітивного простору художньо-естетичної реальності. Константи досвіду *невербального* виконують роль компонентів когнітивної моделі, формують внутрішні текстові зв'язки, відтак увиразнюють взаємодію читача з ХПТ як об'єктом пізнання.

У результаті вивчення фактологічного матеріалу було встановлено, що константи досвіду *невербального* як елементи смислу формують структуру наративу та виявляють (1) *розвиток динаміки персонажів*, змальовуючи їхню невербальну поведінку; (2) *емоційний відгук*, залучений до яскравішого передавання емоцій персонажами; (3) *реалістичність* та надання правдивості зображуваним подіям та сценам; (4) *залучення читача* та сприяння інтуїтивному розумінню почуттів і мотивації персонажів; (5) *інтерпретацію підтексту* – автор-натор може висловлювати прихований, імпліцитний або додатковий смисл художньої події; (6) *культурну та емоційну універсальність* з метою подолання культурних обмежень і спонукання читача відчувати універсальні емоції; (7) *атмосферу та настрої* шляхом увиразнення атмосфери гнітючості, романтики, гумору або невизначеності, посилюючи ефект залучення читача; (8) *ведення оповіді як мімезису* (показу), а не *дієгезису* (розповіді) – персонажі не розповідають про свої емоції, а зображають їх через константи досвіду *невербального*; (9) *символізм та передбачення* – константи досвіду *невербального* натякають читачеві на майбутній розвиток сюжету; (10) *взаємодію персонажів* шляхом розкриття динаміки взаємин персонажів; (11) *саморефлексію читача* – створення глибшого зв'язку з оповіддю через міркування читача над власними емоціями та поведінкою, (12) *універсальні теми* – акцентування на універсальних темах, як-от: *війна, родина, любов, втрата, зрада, дружба та страждання*.

Теоретичне узагальнення наукових розвідок, які позначають рух від структуралізму до наратології спонукає до висновку, що константи досвіду *невербального* уможливають перехід від структурних елементів художнього світу до розуміння та інтерпретації ХПТ читачем й засвідчують подальший розвиток наукових ідей Р. Інгардена, А.-Ж. Греймаса та М. Мінського щодо взаємодії глибинної та поверхневої структур художнього тексту. Використовуючи константи досвіду *невербального* як універсальні підказки, автор-натор збагачує наратив елементами смислу, які є значущими та потребують моделювання в когнітивній наратології. Когнітивно-наторологічний погляд на оповідний світ наративу розширює межі об'єкта пізнання – художнього тексту, залучає когнітивний контекст до наративної теорії та аналізу, акцентує на семантиці наративної структури, поєднує змістовий та формальний рівень з метою побудови смислового виміру оповіді.

У другому розділі «Методологія дослідження констант досвіду невербального: когніція» методологію дослідження ґрунтовано на парадигмі когнітивної наратології. Основною одиницею аналізу в дискурсі художнього тексту є константи досвіду *невербального*, змодельовані як фреймова схема у взаємодії поверхневих (семантичний, синтаксичний) та глибинних (тематичний, наративний) фреймів у контексті структурного, когнітивного та інтерпретаційного вимірів, об'єднаних філософією емпіризму.

У когнітивній наратології, започаткованій в лінгвістиці тексту (І. Бехта, Т. Радзієвська, R. de Beaugrande, E. Benveniste, K. Bühler, W. Dressler, R. Ingarden), основною метою наративного аналізу є процес розуміння та інтерпретації, за допомогою якого читач реконструює художні, або оповідні, світи (І. Бехта, D. Herman, P. Hühn, M. Jahn, J. Meister, A. Nünning, G. Olson, J. Phelan, M. Toolan). Когнітивний напрям у наратології скерований на опрацювання психічної моделі, що забезпечує мовне виявлення компонентів смислу оповіді, які об'єктивують знання про невербальну комунікацію/поведінку із залученням низки пов'язаних чинників, що створюють логіку оповіді, або когерентність, з метою розуміння та інтерпретації ХПТ. Когнітивно-нاراتологічний підхід охоплює новаторський аналіз категорій презентації мовлення як вияв розумових процесів персонажів й дослідження лінгвістичної текстури мови як вияв думок та свідомості (E. Banfield, D. Cohn, M. Fludernik, G. Leech, M. Mäkelä, B. McHale, F. Stanzel, M. Short).

Розширення методології когнітивної наратології полягає у відтворенні зв'язків між наративними рівнями тексту та пізнавальною діяльністю читача, згідно з концептуальним аналізом та лінгвістичним аналізом тексту. Наратив як когнітивний інструмент є вплетеним у широкий спектр дослідницьких практик, зокрема, створення та інтерпретацію ХПТ; його використовують як стратегію організації знань та розв'язання проблеми смислотворення. Когнітивісти, які захищають ідею про когнітивну цінність художньої літератури, стверджують, що через наратив можна отримати досвід емпіричних фактів, концепцій, людської природи або досвід невербальної комунікації/поведінки, втілений як константи досвіду *невербального*. Когнітивно-нاراتологічна методологія охоплює методики, пов'язані з когнітивним та наративним вивченням констант досвіду *невербального* у ХПТ, що потребує залучення когнітивної схеми, яка є засобом моделювання констант досвіду *невербального* в дискурсі ХПТ та описує розуміння художнього тексту як структурованого об'єкта пізнання.

Запропонована методика вивчення констант досвіду *невербального* поетапно розкриває реалізацію фреймової схеми як втілення когнітивного схематизування, згідно із системою поверхневих (*семантичний, синтаксичний*) та глибинних (*тематичний, наративний*) фреймів. Услід за М. Мінським, зосереджуємо увагу на фреймовому схемному моделюванні як евристичній методиці побудови когнітивної моделі, що є інструментом узгодження констант досвіду *невербального* як мовних позначень, способом їхньої вербалізації та актуалізації в дискурсі ХПТ. Отже, когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* в дискурсі ХПТ з урахуванням структурного,

когнітивного та інтерпретаційного вимірів, об'єднане філософською емпіричною сферою моделювання знання та досвіду щодо представлення смислу ХПТ. Відтак константи досвіду *невербального* виявляються у фреймовій схемі, яка одночасно розгортається в дискурсі ХПТ *згори-донизу* або *знизу-вгору*, через взаємодію дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* у зонах *прямого, непрямого та невластне-прямого мовлення* на рівні комунікативній взаємодії *автор-наратор* → *персонаж* ↔ *читач* (Рис. 2.1).

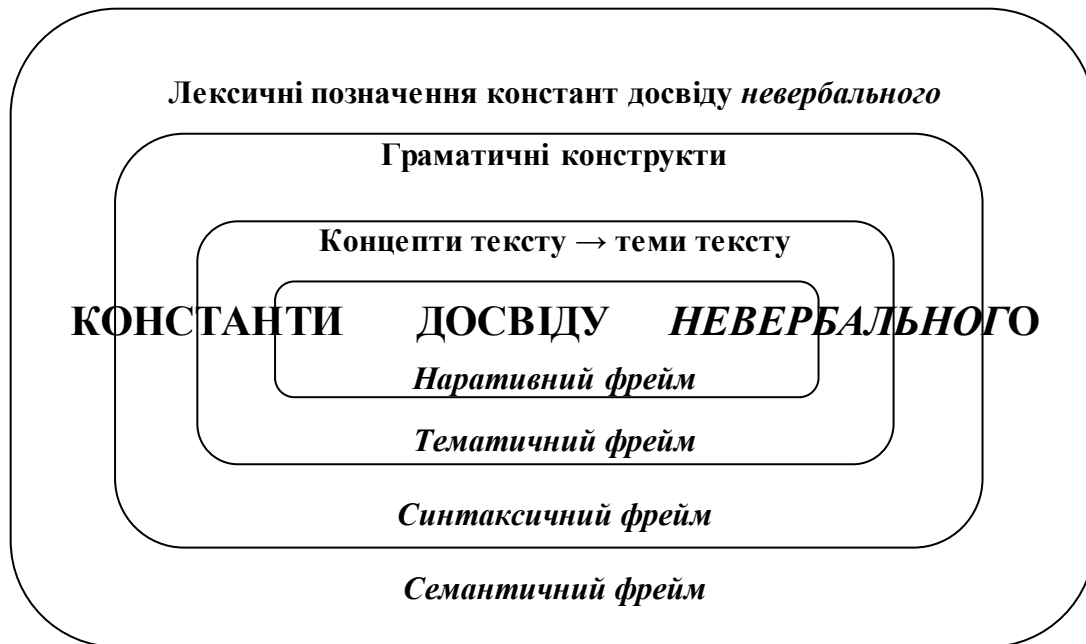

Рис. 2.1. Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* як фреймова схема

Здійснено *статистичні обчислення* з урахуванням відповідних алгоритмів у програмному середовищі R (О. Левченко, D. Eddington, M. Lauber, V. Winter). Під час дослідження використано методи описової статистики: *середнє значення, медіана, стандартне відхилення, мінімальне та максимальне значення, квартилі, діапазон, скошеність, ексцес, діаграми розсіювання, коробкові діаграми, гістограми*; параметричний статистичний тест ANOVA; непараметричні статистичні тести: *Хі-квадрат, тест Краскела-Уоллеса*) з метою отримання об'єктивних результатів. Використання різних статистичних методів дало змогу точніше проаналізувати кількісні дані та забезпечити наукову обґрунтованість висновків.

Дослідження *семантичного фрейму* передбачає формування загального корпусу та підкорпусів лексичних одиниць на основі обраної джерельної бази. Застосовано (1) кількісну (абсолютна, відносна, частота, ранг і загальна кількість лексем; статистичні обчислення) та якісну (контексти вживання лексем, виокремлення описового та неописового значення) характеристику досліджуваного корпусу. Абсолютну, відносну, частоту, ранг і загальну кількість лексем отримано за допомогою застосунків *Voyant Tools, Sketch Engine* та *AntConc*. У *структурному* вимірі семантичний фрейм представлено як розгалужену структуру слотів (*жест, постава, обличчя, голос*),

сформованих найчастотнішими лексемами корпусу, що позначають константи досвіду *невербального*. *Когнітивний* вимір – це визначення слотів семантичного фрейму та їхнього лексичного наповнення. *Інтерпретаційний* вимір охоплює якісний аналіз даних, який полягає в розрізненні контекстів двох груп значення констант досвіду *невербального*, серед яких *описове* (містить характеристику невербального елемента) та *неописове* (позначає невербальний елемент).

Вивчення *синтаксичного* фрейму пов'язане з виявленням емотивного та оцінного значення констант досвіду *невербального*, представлених у вигляді конструкційних схем (*Adj+N, N+V, VP, V+Adv*) у контексті когнітивної граматики. *Структурний* вимір окреслює будову синтаксичного фрейму й охоплює експлікацію частотних лексем, які позначають константи досвіду *невербального* та формують конструкційні схеми. *Когнітивний* вимір передбачає визначення типів та кількості конструкційних схем з наголосом на найбільш вживаних частинах мови. З точки зору *інтерпретаційного* виміру подано типи значень констант досвіду *невербального*, які виявляють емоції та оцінки персонажів (*фізичне/акустичне, емотивне/оцінне, метафоричне*).

Побудова *тематичного* фрейму відбувається в художньому дискурсі як середовищі актуалізації концептів та представленні тем через константи досвіду *невербального*. *Структура* тематичного фрейму віддзеркалює способи актуалізації концептів: *прямий* (через експлікацію частотних лексем, які актуалізують концепти в художньому дискурсі) та *непрямий* (через експлікацію частотних лексем, що позначають константи досвіду *невербального* та встановлюють зв'язок з концептами у художньому дискурсі). Оскільки художній дискурс створює не тільки поверхневі описи подій, а й залучає когнітивні процеси, формуючи та розширюючи реальність в уяві читача, *когнітивний вимір* пов'язаний із тим, які лексеми добирає автор-наратор з метою актуалізації концептів для створення смислу художнього тексту, розкриває теми та впливає на сприйняття та інтерпретацію ХПТ читачем. *Інтерпретація* – аналіз розуміння та сприйняття теми війни шляхом виокремлення концептів художніх текстів.

Реалізація *наративного* фрейму – це з'ясування ролі наратора та персонажів у зонах їхнього мовлення та визначення функцій констант досвіду *невербального*. Структура наративного фрейму представлена як *зовнішнє* (пряме, непряме, невласне-пряме) та *внутрішнє* мовлення (цитований монолог, психонарація, наративний монолог). Наративні функції визначені як *когнітивна, комунікативна, дискурсна* (розкриває види реалізму: *фізичний, індивідуалізований, психологічний, документальний*). *Когнітивний вимір* – це дослідження констант досвіду *невербального* в зонах дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* як мисленнево-мовленнєвого простору. *Інтерпретаційний вимір* пов'язаний із аналізом функцій констант досвіду *невербального* в художньому дискурсі. Поєднання структурного, когнітивного та інтерпретаційного вимірів дослідження результує у глибоке розуміння того, як константи досвіду *невербального* впливають на сприйняття ХПТ, розкриваючи багатоманітність мислення та комунікації у світі художнього дискурсу.

Оцінка отриманих даних вказує на те, що когнітивна наратологія як метод моделювання оповідного світу походить із класичної наратології, але відзначається значною кількістю методологій у галузях когнітивної лінгвістики, когнітивної психології та когнітивної герменевтики: результатом є безліч нових поглядів на форми та функції наративу. Когнітивна наратологія не тільки знімає обмеження, а й долучає потенціал структуралістських моделей, що результує у вивчення досвіду *невербального* як когнітивного схематизування, змодельованого у межах фреймової схеми, що є багатоаспектною за своєю суттю, надаючи значення структурній, інтерпретаційній та філософській парадигмі в контексті інтерпретації смислу художнього прозового тексту.

У третьому розділі «**Пізнання констант досвіду *невербального*: інтерпретація**» висвітлено роль пізнання, яка охоплює *філософське, лінгвістичне* та *когнітивне* розуміння констант досвіду *невербального*, уможлиблює їхню інтерпретацію в контексті англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику, акцентує на ролі читача щодо сприйняття та розуміння ХПТ з огляду на *рецептивну естетику*.

Інтерпретація констант досвіду *невербального* перебуває в парадигмі *когнітивної герменевтики* (М. Caracciolo, Р. Ricoeur, Р. Tere, L. Zunshine) та проходить шлях наукового розпрацювання від *філософських теорій емпіризму* – через логіку утворення *концептів* – до їхньої експлікації в дискурсі ХПТ відповідно до методології *когнітивних семантики, поетики, наратології та стилістики*. *Рецептивна естетика* надає значущості інтерпретації щодо формування читацького досвіду (Н.-Г. Gadamer, W. Iser, Н. R. Jauss). У контексті воєнної тематики інтерпретація пов'язана з розкриттям семантики констант досвіду *невербального*, розумінням концептів та переживанням емоцій персонажами, підсилюючи в такий спосіб когнітивну взаємодію читача з ХПТ.

Із *філософського* погляду суб'єкт пізнання, читач, виявляє себе як інтерпретатор, оскільки його існування та діяльність розгортаються у світі сприйнятих ним образів, знаків та символічних форм, притаманних структурі тексту. Досвід є одним із чинників, завдяки якому можливе пізнання ХПТ з огляду на різні філософські напрями, зокрема емпіричний (J. Locke, F. Bacon), герменевтичний (Н.-Г. Gadamer) та феноменологічний (М. Heidegger, Е. Husserl). Філософське розуміння ХПТ полягає в тому, що читач взаємодіє з текстом, розуміє його значення, визначає ключові ідеї та інтерпретує смислові аспекти у зв'язку з константами досвіду *невербального*. На рівні текстової комунікації читач спостерігає за внутрішнім світом персонажа – занурення в художню дійсність шляхом сприйняття констант досвіду *невербального* спонукає до сприйняття *іншого* як *Я*. Напр., читач споглядає очима маленької дівчинки мамину поведінку та стає учасником внутрішнього конфлікту дитини щодо страху перед невизначеністю: *“The mother pulled her daughter close to her. The girl could feel the woman’s heart beating through her dress. She wanted to push her mother away. She wanted her mother to stand up straight and look at the men boldly, to stop cowering, to prevent her heart from beating like that, like a frightened animal’s. She wanted her mother to be brave. “My husband is ... not*

here,” *stuttered the mother*” (T. Rosnay). Динаміка взаємодії між *Я* та *іншим* зображає проблему влади, агресії та впливу в суспільстві: “*He grabbed her by the arm and lifted her out of the chair and threw her up against the rough-hewn wall. She gasped in pain and tried to get free, but he pinned her in place, wedged his knee roughly between her legs. “Do you know what the Germans do to people like you?” he whispered, his face so close to hers she couldn’t focus, couldn’t see anything but black eyes and thick black lashes*” (K. Hannah).

У межах логіко-філософського вивчення константи досвіду *невербального* розглядають як концепти, що є формами узагальненого абстрактного мислення та фіксують характеристики окремих елементів невербальної комунікації або їх клас (G. Frege, V. Russell, L. Wittgenstein). Концепт тлумачать як логічну інтенцію або конотацію терміна, що виражає спосіб абстрактного уявлення та виникає в результаті пізнання через усвідомлення істотних характеристик. Концепт є актуалізований шляхом вербалізації: персонаж або читач вербалізує когнітивні зв’язки через константи досвіду *невербального* та створює узагальнювальну характеристику ширшого поняття – теми, пов’язаної, наприклад, із ностальгією, людськими взаєминами чи плином часу. Так, фотографії перетворюються з простих чуттєвих переживань на символи, наповнені емоційним та концептуальним значенням: “...*the man must have been one of her sons, but he did not look like either of the brothers in the framed photos by the door. He seemed far too old, although it was difficult to tell. His face was dotted with whiskers and his eyes looked painful and loud*” (M. Zusak). “*He was familiar from his photographs. Despite the liver spots and the purplish swags under his eyes, he at last appeared the cruelly handsome plutocrat, though somewhat reduced. Age had shrunk his face and delivered the look he had always fallen short of by a fraction. It was his jaw that had scaled itself down*” (I. McEwan).

У парадигмі *когнітивної семантики* семантичне значення розглядають як феномен, який виникає на основі досвіду й отриманих знань (V. Evans, D. Geeraerts, L. Talmy), що дає змогу читачеві зрозуміти константи досвіду *невербального* в контексті художнього дискурсу як інтенцією автора-наратора. Значення – це відбиття залежності між лінгвістично концептуалізованою референтною ситуацією та концептуально вмотивованим висловом, воно існує насамперед як реалізоване значення, тобто як вислів, який позначає константи досвіду *невербального* в дискурсі ХПТ. На основі отриманих результатів доходимо висновку про те, що константи досвіду *невербального* є гнучкими, відкритими, залежними від контексту висловлюваннями. Використання автором-наратором констант досвіду *невербального* є ефективним, коли слова не можуть передати усю глибину почуттів: “*Isabelle turned her back on her sister and limped away before she said something unforgiveable. She clasped her hands to still their trembling. This was why she hadn’t wanted to return to this house and see her sister, why she’d stayed away for years. There was too much pain between them*” (K. Hannah). Оскільки невербальна поведінка суперечить настрою персонажа, константи досвіду *невербального* набувають розмаїтих відтінків значення: “*He shook Dunkan’s hand. His palm was dry, his fingers soft*

and smooth as a girl's. He smiles but his look was inward seeming, like a mole's. He might at that moment, have been blind" (S. Waters).

Доведено, що константи досвіду *невербального* є визначальними елементами, які впливають на створення оповідного світу та формування смислу в художніх текстах; вони охоплюють теорію *когнітивної поетики* через взаємодію мовних структур та концептуальних моделей в контексті читацької інтерпретації. Зважаючи на те, що моделювання оповідного світу в *когнітивній поетиці* є одночасно і його конструюванням, і його інтерпретацією (J. Gavins, G. Steen, E. Semino, J. Culpeper), цей підхід відтворено в *теорії дейксису, контекстного фрейму, конструюванні дискурсних та текстових світів, переднього плану* (модель *фігури і фону*) та *моделювання розуму*. Константи досвіду *невербального* виступають як форми *дейктичних* елементів у ХПТ, вказують на конкретні аспекти досвіду *невербального*; визначають або розширюють контекст тексту в термінах *контекстного фрейму*; слугують основою для створення *дискурсних та текстових світів* в уяві читача; визначають аспекти тексту в теорії *переднього плану*. Загалом константи досвіду *невербального* є значущим тлом створення інферентних зв'язків, розкриваючи внутрішні роздуми та конфлікти персонажів: *"But would their sister play a man? She had green eyes and sharp bones in her face, and hollow cheeks, and there was something brittle in her reticence that suggested strong will and a temper easily lost. Merely floating the possibility of the role to Lola might provoke a crisis, and could Briony really hold hands with her before the altar, while Jackson intoned from the Book of Common Prayer?"* (I. McEwan). *"Up high, in the window, her face appeared like a white flag with moist eyes and an open mouth. Her voice was like suicide, landing with a clunk at Liesel's feet"* (M. Zusak).

Інтерпретація констант досвіду *невербального* у площині *когнітивної наратології* спирається на соціально-культурний контекст, внутрішній світ тексту та досвід читача (D. Herman, M. Jahn, M. Short). Наголос на когнітивних аспектах наративу вказує на те, що оповіді слугують інструментами розумових процесів та мислення. Дослідження мовленнєвого та когнітивного вимірів художнього прозового тексту розкриває внутрішні механізми мислення, активовані під час художньої взаємодії: *"She caught sight of herself in a mirror – her hair had come loose – she looked wild – and she suddenly remembered waltzing in South Kensington with her other father, his hand on her waist, and everything that had come from it"* (A. Byatt). *"Didn't you hear me call earlier? I spoke flatly, out of exasperation. If she thought I was rude, she made no sign"* (F. Liardet).

Когнітивна стилістика пов'язана з механізмами читацького сприйняття та інтерпретації (M. Burke, E. Semino, J. Culpeper): значення художнього тексту у зв'язку з константами досвіду *невербального* тлумачимо як індивідуальне розуміння читача, отож у фокусі наукового інтересу опиняються когнітивні операції декодування текстового змісту. Процес читання забезпечує процес когнітивного конструювання та інтерпретацію значення через концептуальні проєкції лексичної форми на мовні характеристики художніх текстів. Зауважмо значущість концептуалізації емоцій в когнітивній стилістиці і щодо втілення

автором-наратором, і щодо сприйняття читачем. Опис зовнішності жінки може відображати її емоційний стан (невпевненість, знервованість, недовіру): *“She was a tall woman with long red hair that she bundled into a sort of net behind her head, and she was twisting her hands together nervously as if there was something she didn’t want to have to say or something she didn’t want to have to believe”* (J. Boyne). Тремтіння рук свідчить про хвилювання: *“Our eyes met only briefly and he turned to face forwards again and took out a pen. My sight line wasn’t good but I thought his hand was shaking”* (I. McEwan).

Воєнна тематика оприявлює складний антагонізм реального та уявного, одночасно створюючи і референтність, й естетичну образність. У межах реалістичної традиції воєнної прози, емоції (страх, радість, горе, відчай) є метафоричним втіленням із залученням констант досвіду *невербального*, що руйнує або зменшує враження об’єктивності, яку прагне зобразити оповідь. Вербалізація психічних станів експлікує досвід невербальної комунікації/поведінки як *культ почуттів людини*. Напр.: *“He was too close now to look away. She held his gaze, not glancing down once. His eyes were a strange, yellowish color, like gold. His face was red with embarrassment, and she thought she felt him tremble. She said nothing, staring at him with all the contempt she could muster. He could only look back at her, motionless. The girl smiled, a bitter smile for a child of ten, and brushed off his heavy hands”* (T. Rosnay).

Отже, англійськомовний художній дискурс на воєнну тематику є побудований з урахуванням структурного, когнітивного та наративного вимірів, які визначають пізнання та інтерпретацію констант досвіду *невербального* через їхній зв’язок із філософією емпіризму. Спроможність читача бути учасником текстового світу й мислити його значеннями, зважаючи на константи досвіду *невербального*, є переконливим аргументом існування нескінченного або незавершеного полілогу як процесу онтологічної гри. Художній дискурс ХХІ ст. на воєнну тематику є активним когнітивним конструктом, який стимулює відновлення та переосмислення досвіду читача шляхом його взаємодії з індивідуальним сприйняттям та розумінням.

У четвертому розділі «Когнітивне схематизування констант досвіду невербального в англійськомовному художньому дискурсі» представлено модель реалізації когнітивного схематизування як системи семантичного, синтаксичного, тематичного та концептуального фреймів, визначено їхній структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри.

Англійськомовний художній дискурс творів на воєнну тематику в жанрі роману є важливим джерелом вивчення досвіду *невербального* через охоплення соціальної та політичної історії, вплетеної в особисте життя персонажів та сфокусований на становленні людського характеру в контексті випробувань, пов’язаних з моральним вибором, виявленням людських чеснот на війні (E. Copley, L. Nuttall, L. Zunshine); цей дискурс розкриває глибокі шари емоцій та внутрішніх конфліктів персонажів, створює багатоманітний художній світ

шляхом зображення досвіду *невербального* через тонкі відтінки емоційного вираження та поведінкових реакцій персонажів в умовах стресу та небезпеки.

Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* є процесом розгортання когнітивної фреймової схеми, побудованої на зв'язках поверхневої (*семантичної, синтаксичної*) та глибинної (*тематичної наративної*) структури, що містить структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри. Фреймова схема формує осягнення смислу читачем у межах когнітивно-нараторологічної методології. Значущість констант досвіду *невербального* є багаторівневою: структурний вимір організовує ХПТ як цілісний об'єкт сприйняття, когнітивний – виражає досвід невербальної комунікації/поведінки шляхом вербалізації, інтерпретаційний скерований на розуміння читачем смислу оповіді у зв'язку з константами досвіду *невербального*.

Залучення *статистичних методів* дало змогу отримати об'єктивні та обґрунтовані висновки, які пояснюють значущість констант досвіду *невербального* передусім у семантичному фреймі. Згідно з результатами обчислень (абсолютна, відносна частота, ранг), константи досвіду *невербального* є основними елементами побудови фреймової схеми; дані описової статистики засвідчують найвище *середнє значення* у слоті *голос* (4 694), відсутність суттєвого відхилення *медіани*, велике розпорошення даних навколо середнього значення у *стандартному відхиленні*, найменший показник *мінімального значення* у слоті *жест* (973), найвищий показник *максимального значення* у слоті *голос* (13 172); *квартилі* вказують на найбільший розподіл даних у слоті *обличчя* (від 1 662 до 2 909); найширший *діапазон* у слоті *голос* (11 454) доводить наявність семантичної різноманітності; високий показник *скошеності* у слоті *постава* (1,07) підкреслює більшу концентрацію значень навколо середнього; значення *ексцесу* у слотах *обличчя, жест, постава* (1,09, 1,64, 1,06) вказує на рівномірну форму розподілу даних. З огляду на високе *p*-значення (0,651) тесту *ANOVA*, немає статистично значущої різниці між слотами семантичного фрейму. Отримане *p*-значення (0,3675) *Хі-квадрату* вказує на відсутність достатнього статистичного зв'язку між найчастотнішими лексемами семантичного фрейму. Статистика *Крускала-Уоллеса* (2,68) свідчить про те, що розподіл частотності суттєво не відрізняється в чотирьох слотах.

Семантичний фрейм представлений слотами *жест* (*частина тіла, жестовий рух*), *постава* (*частина тіла, рух зміни постави, рух віддалення-наближення, рух-тремтіння*), *обличчя* (*частина тіла, вираз обличчя*), *голос* (*характеристика голосу, позначення розмови*), має розгалужену *структуру* та наповнений відповідними константами досвіду *невербального*. Когнітивна семантика констант досвіду *невербального* виявляється шляхом експлікації лексем у дискурсі ХПТ. Кількісна лексична перевага слотів *постава* та *голос* вказує на вагомість кінесичних та паралінгвальних елементів в англійськомовному художньому дискурсі та актуальність тріади *мова ↔ парамова ↔ кінесика* в реалізації когнітивної схеми констант досвіду *невербального*. Висока абсолютна частота лексем *go, v/went* (6 499/2 433) та *say, v/said* (4 256/13 172), пов'язаних з дієсловами сприйняття *like, v*, (6 944)

know, *v* (5 323), вказує на представлення досвіду *невербального* у внутрішньому мовленні персонажів. *Інтерпретація* – це вивчення *описового* (характеризує константи досвіду *невербального*: *to say coolly, to go slowly, to turn minimally*) та *неописового* (позначення констант досвіду *невербального* без додаткових характеристик: *to say that, to smile, to frown*) значення.

Синтаксичний фрейм констант досвіду *невербального* виявляє зв'язок між когнітивними конструкційними схемами та висловлюваннями, що охоплюють досвід *невербального* в художньому тексті з метою опису дій, реакцій та емоцій персонажів. *Структура* конструкційних схем *Adj+N, N+V, VP, V+Adv* охоплює вислови (кінесика: *hand, n, nod, n, turn, v, n, go, v, went, shake, v, shook, face, n, smile, v, n, look, v, n*; парамова: *voice, n, say, v, said, v*) та вираження емотивного/оцінного ставлення (*акустична/фізична характеристика, емотивна/оцінна характеристика, метафорична характеристика*). Експлікація синтаксичного фрейму пов'язана з теорією когнітивної граматики, яка зосереджена на вивченні актуалізації в дискурсі ХПТ конструкційних схем, які вербалізують емотивне та оцінне значення. Конструкційна схема *VP* актуалізує найбільше лексичних позначень: іменників (*voice, n, hand, n, nod, n*) та дієслів (*say, v/said, turn, v, look, v, smile, v*). Константи досвіду *невербального* представлені в конструкційних схемах неоднорідно: парамова – *Adj+N (voice, n – 100%), N+V (voice, n – 100%), VP (voice, n – 64%, say, v/said – 36%), V+Adv (say, v/said – 100%)*; кінесика – (*hand, n 38%, face, n – 62%*), *VP (hand, n – 19%, nod, n – 23%, look, v – 30%, smile, v – 28%)*; *V+Adj (look, v – 35%, turn, v – 23%, smile, v – 22%, nod, v – 20%)*. *Інтерпретація* синтаксичного фрейму в межах конструкційних схем охоплює характеристики констант досвіду *невербального*, серед яких **фізична/акустична** (*to look up briefly, to give a curt nod, husky voice, say in a whisper*), **емотивна/оцінна** (*to shake the head vigorously, delighted smile, to say startled, sympathetic tone of voice*) та **метафорична** (*come-to-bed voice, said the voice, scruffy and sharp face; wifelike face*). Синтаксичний фрейм у цьому контексті виступає як мовний інструмент, що сприяє ефективному передаванню емотивного аспекту досвіду *невербального* в художньому дискурсі.

Тематичний фрейм пов'язаний з основною темою, предметом або повідомленням наративу та реалізує значення, яке завжди є контекстним. Поняття *тема* є близьким *концепту*, що передбачає актуалізацію поняття, збагаченого досвідом автора-наратора та інтерпретованого читачем. *Структура* тематичного фрейму охоплює концепти, які актуалізують воєнну тематику у ХПТ. Актуалізація художнього концепту частково або повністю збігається в текстах різних авторів (*WAR, LOVE, CARE, HOME*). Із погляду когнітивної лінгвістики ХПТ властивий потенційний смисл: виявлення концептів спирається на текстовий аналіз, підкріплений мовними фактами вживання констант досвіду *невербального*, вилученими з фрагментів ХПТ. Пряма актуалізація концептів пов'язана з дослідженням ключових слів як найчастотніших елементів корпусу (*war, n, time, n, love, n, v, care, n, v, nursing, n, home, n*); непряма актуалізація концептів встановлює кореляційний

зв'язок констант досвіду *невербального* (*eye (s), n, hand(s), n, head, n*) із ключовими словами ХПТ. *Інтерпретація* тематичного фрейму виявляє найчастотніші лексеми, які розкривають тему війни шляхом актуалізації відповідних концептів (*SUFFERING, LOST, RESISTANCE, STRUGGLE, HOLOCAUST, MIGRATION, DEATH*), та формують тематичне наповнення.

Наративний фрейм спонукає читача оперувати досвідом *невербального* як сукупністю концептів, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між подіями, розрізняти типові та нетипові події, з'ясовувати порядок дій та сприймати різну перспективу персонажів у спільному конструюванні знань з опертям на реальну дійсність. Читач сприймає константи досвіду *невербального* не хаотично, а шляхом розподілу в зонах дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* – дискурсного *мисленнєво-мовленнєвого* простору. Оповідна манера наратора сформована композиційно-мовленнєвими формами наративу; мовленнєва діяльність персонажа відбита в архітектоніко-мовленнєвих формах тексту: *прямого, непрямого та невластне-прямого мовленні*, що є формами *зовнішнього та внутрішнього мовлення*. У художньому дискурсі творів на воєнну тематику константи досвіду *невербального* не тільки традиційно наповнюють форми зовнішнього мовлення, а й активно стають засобом побудови смислу ХПТ через *цитований монолог*: “*I had remained silent. The therapist had looked at me. Had I nodded? I couldn't remember. I remember feeling sedated, hypnotized*” (Т. Rosnay); *психонарацію*: “*Would I have been so troubled if he hadn't caressed my fingers? I thought I would. Might the touch of his thumb have been entirely accidental? Impossible. He meant it, he was telling me. Stay*” (Т. Rosnay); *нاراتивний монолог*: “*You should have knocked, she thought ... there was also the juvenile trace of laughter. As she rode, she tried to tell herself something*” (М. Zusak) з метою посилити взаємодію читача та персонажа за «відсутності» наратора.

Інтерпретація наративного фрейму передбачає виокремлення *когнітивної, комунікативної та дискурсної функції констант досвіду невербального* у ХПТ. *Когнітивна функція* вказує на суб'єктивну та афективну перспективу значення шляхом представлення емоцій та оцінного ставлення, які експліцитно або імпліцитно наявні в дискурсі ХПТ: “*The woman came forward, shooting a look of hatred at Stephanie. 'Very good, monsieur'*” (К. Follet); “*She'd been taking photographs of him for years, and no matter how wide he smiled at the lens, the lines of his face when they came up ghostlike out of the developing fluid said lonely, lonely, lonely*” (К. Quinn). *Комунікативна функція* виявляється і як представлення когерентності оповіді, і як характерологічна деталь, що розкриває комунікацію/поведінку персонажа через константи досвіду *невербального*: “*She laughed. She moved her feet to a higher step on the metal ladder... rested her chin upon her fists. Then her laughter, as it had before, faded*” (S. Waters); “*The third boy came out on all fours, shook himself like a beast, and stood up, supporting himself briefly on the pillars. He was about Julian's height. He was shaking, whether with fear or wrath Tom could not tell. He pushed a dirty hand across his face, rubbing his eyes, which even in the gloom could be seen to be red-rimmed. He put his head down, and tensed*” (А. Byatt).

Оскільки естетика та образність художнього світу – це віддзеркалення реальної дійсності, то *дискурсна функція* констант досвіду *невербального* є деталізованою в контекстах *фізичного, індивідуалізованого, психологічного, інтерактивного* та *документального* реалізму. Так, *фізичний реалізм* відтворює фізичні параметри голосу та виразу обличчя: “*‘A pretty one...’ the girl said in a quiet voice. She had a thin face, with sunken cheeks and a pale complexion. Only her eyes seemed to be alive: black, huge, magnetic*” (S. Waters); *індивідуалізований реалізм* наголошує на способі представлення констант досвіду *невербального*, які характеризують передусім зовнішність персонажа: “*The elder was strikingly lovely, with huge brown eyes and coiled mahogany hair. The younger had the brown eyes, but lesser, and usually cast down, and nut-brown hair scraped subtly tighter*” (A. Byatt); *психологічний реалізм* найчастіше виявляє емоційний стан персонажа через жести та вираз обличчя: “*She clasps her hands and looks down. After a moment, tears fall into her folded hands. No one speaks... A grimace passes over my father’s face*” (S. Lee); *інтерактивний реалізм* зображає діалогічну взаємодію персонажів у дискурсній зоні прямого мовлення та коментар наратора: “*Dieter raised his voice. ‘Sergeant Becker!’ – ‘Yes, Major.’ Becker sounded disappointed*” (K. Follet); персонажі також можуть вести *невербальний діалог* у дискурсній зоні непрямого мовлення: “*I put my arm across his back and pressed my face against his shoulder. He embraced me in turn so that we were encircled by each other’s arms*” (F. Liardet); *документальний реалізм* відтворює *голос наратора* у дискурсній зоні невластиве-прямого мовлення: “*Exactly that, a pass, and he was looking at me steadily. As I took my hand away, I let my own thumb brush along the length of his forefinger*” (I. McEwan). Множинність смислу художнього тексту виявляється в *метафоризації* констант досвіду *невербального*, що поглиблює процес образно-мовної діалектики. Напр., характеристики голосу персонажів актуалізують метафору *ГОЛОС – ЦЕ ЖИВА ІСТОТА*: “*‘That ain’t Daphne’,” said a voice behind me*” (F. Liardet); “*The reply floated from his mouth, then molded itself like a stain to the ceiling. Such was his feeling of shame*” (M. Zusak).

У художньому тексті константи досвіду *невербального* є вербалізованими та актуалізованими у визначений спосіб. Діалектична взаємодія відбувається між дискурсною зоною наратора та персонажів шляхом мовленнєвої презентації парамови та кінесики. Різноманітне використання констант досвіду *невербального*: жестів, рухів, постав та характеристик голосу як інтегрованих компонентів персонажного мовлення полягає в тому, що будь-яке висловлювання в контексті художньої комунікації з’являється відповідно до прагматичної мети та виконує низку функцій (когнітивну, комунікативну, дискурсну) у взаємодії автора-наратора та читача. Константи досвіду *невербального* в дискурсі художнього тексту є не тільки описовими елементами, але й засобами створення розуміння свідомості персонажів. Мовленнєва презентація досвіду *невербального* взаємодіє з вербальним вираженням, розширюючи інтерпретацію художнього тексту у межах когнітивного схематизування констант досвіду *невербального*.

ВИСНОВКИ

Дисертацію присвячено когнітивному схематизуванню досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. Потреба системного дослідження досвіду *невербального*, вербалізованого та актуалізованого як константи досвіду *невербального* з позицій новітніх надбань лінгвістики – когнітивних лінгвістики, психології та герменевтики – зумовила її розгляд на засадах когнітивного моделювання смислу художнього тексту. Це мотивується необхідністю вивчення шляхів і способів реалізації пізнавальних функцій мови в художньому тексті як об'єкті пізнання. Чинники сприйняття та розуміння художнього прозового тексту конституюють когнітивне схематизування досвіду *невербального*, що уможливило організацію та актуалізацію необхідних знань як втіленого досвіду, констант досвіду *невербального*, поєднаних за посередництва когнітивної моделі – фреймової схеми у зв'язках поверхневого (семантичний, синтаксичний) та глибинного (тематичний, наративний) рівнів.

Обґрунтування теоретичних передумов вивчення констант досвіду *невербального* уможливило розкриття їхнього змісту у спектрі англійськомовного художнього дискурсу. Романи ХХІ ст. на воєнну тематику позначені глибоким портретуванням персонажів та їхніми психологічними внутрішніми конфліктами. Це надає змогу вивчати досвід *невербального* через високий рівень деталізації внутрішніх переживань та емоцій. Дослідження констант досвіду *невербального* зосереджене у площині їхньої тріадної взаємодії – *мова ↔ парамова ↔ кінесика*, що виявляється як найчастотніші лексичні позначення жестів, постав, виразів обличчя та характеристик голосу (маніфестованих оповіддю наратора та діями і мисленням персонажа) в англійськомовному художньому дискурсі, та змодельоване у фреймовій схемі, яка охоплює семантичний, синтаксичний, тематичний та наративний фрейми.

Результати дослідження отримано відповідно до теоретико-методологічного підґрунтя, що охоплює структурну, когнітивну та інтерпретаційну парадигму вивчення тексту, напрацювання з теорії тексту, теорії дискурсу, когнітивних лінгвістики, семантики, граматики, стилістики, поетики, герменевтики. Встановлено, що когнітивна наратологія окреслює нові можливості дослідження ХПТ, поєднуючи наукові розвідки когнітивістики та теорії наративу з метою представлення смислу тексту як психічної моделі – фреймової схеми, що динамічно розгортається під час розуміння та в інтерпретації художнього тексту, виявляючи процес когнітивного схематизування. Завдання праці вирішено з урахуванням багатоаспектного вияву феномену констант досвіду *невербального* у структурному, когнітивному та інтерпретаційному вимірах. Застосування методики системного аналізу констант досвіду *невербального* в межах фреймової схеми поєднано із загальнонауковими (спостереження, опис, систематизація, індукція, дедукція) та емпірико-теоретичними (аналіз, синтез) методами на тлі когнітивної лінгвістики та наратології. Запропоновану методику ґрунтовано на поетапному залученні засад когнітивно-нاراتологічного підходу та комп'ютерного опрацювання текстової інформації. Серед лінгвістичних підходів

найпродуктивнішим виявився системно-функційний підхід, що увиразнив взаємозалежність констант досвіду *невербального*, концептів та дискурсних зон наратора ↔ персонажів у фреймовій схемі.

З'ясовано, що розуміння та інтерпретація констант досвіду *невербального* в межах когнітивно-наратологічної парадигми є багаторівневим процесом, який заснований на філософських та когнітивних принципах розуміння смислу та виходить за межі взаємодії вербальних vs. невербальних чинників комунікативного процесу. Оскільки дослідження когнітивного схематизування досвіду *невербального* здійснено шляхом опису й вивчення його вияву в контекстуалізованих фрагментах ХПТ, то вербалізація й актуалізація жестів, постав, виразів обличчя та характеристик голосу є пов'язаною з текстовими комунікативними рівнями, дискурсом наратора ↔ персонажів, що є втіленням їхньої мисленнево-мовленневої діяльності. Так, константи досвіду *невербального* є елементами структури ХПТ, які сприяють динамічному розгортанню сюжету, формують розвиток персонажів, спонукають читача до виявлення емоцій та співпереживання, надають художній оповіді рис реалістичності, увиразнюють атмосферу та настрої ХПТ, посилюючи його образність, виявляють імпліцитний смисл оповіді. Пізнання художньої дійсності є процесом постійної взаємодії читача та художнього тексту; процесом, що перебуває в повсякчасному розвитку й опосередкований активною діяльністю суб'єкта-інтерпретатора.

Доведено, що поняття структури є визначальною і щодо феномену досвіду *невербального*, і щодо об'єкта сприйняття (художнього тексту), у якому цей досвід реалізується. У контексті структуралізму важливим є визнання ролі структури та системної організації, яку втілює фреймова схема в художньому дискурсі. Отже, художній текст є структурним утворенням, організованим мисленнево-мовленневим середовищем, що уможливорює відтворення процесу пізнання, об'єктивованого у мовній картині світу, де накопичення досвіду *невербального* пов'язане зі сферами невербальної комунікації (у термінах лінгвістики), невербальної поведінки (у термінах психології), невербальних знаків (у термінах семіотики) шляхом використання жестів, постав, виразу обличчя та характеристик голосу, які опосередковані мовою як константи досвіду *невербального*. Переосмислення лінгвістичних структуралістських теорій передбачає опертя на когнітивістику, яка наголошує на ролі читача-інтерпретатора, що активно пізнає та опрацьовує смисловий уявний простір ХПТ та інтерпретує його, залучаючи суб'єктивний досвід *невербального*.

Доходимо висновку, що когнітивний підхід перебуває за межами лінгвістичної структури, яка визнає роль психічного, однак надає йому автономного статусу, розвиваючи тезу про те, що дійсність є не прямо віддзеркаленою, а опосередкованою свідомістю суб'єкта через психічні моделі, побудовані на чуттєвому сприйнятті, організовані як фреймова схема досвіду *невербального*, вираженого в дискурсі художнього тексту. Відтак художній текст є інструментом смислотворення та свіотворення. Заснований на об'єктах та подіях реального світу, смисловий, або семантико-когнітивний простір ХПТ,

є художньою реальністю, яка втілює досвід автора та свідомість віртуального наратора (імпліцитного автора) у мисленнєво-мовленнєвій взаємодії наратора ↔ персонажів. Досвід *невербального* отримує статус знання про невербальну комунікацію та невербальну поведінку, функціонуючи в органічній єдності з діяльністю мислення, підпорядковуючись його категорійному апарату, спрямовується ним, опосередковується інтерпретацією художнього тексту, містить визначений зміст, позначений константами досвіду *невербального*.

Підсумовуючи, зауважмо, що інтерпретація смислу ХПТ відбувається за посередництва фреймової схеми, – константи досвіду *невербального* не тільки стилістично увиразнюють мовлення персонажів, а й сприяють цілісності смислу ХПТ. Читач актуалізує константи досвіду *невербального* як семантичні, граматичні та змістові позначення невербальної комунікації/поведінки у структурі оповідного сюжету. З одного боку, ХПТ є автономним об'єктом естетичної дійсності, що не залежить ні від свого автора, ні від читача; а з іншого – художній текст – це те, що зафіксоване у свідомості читача, який сприймає цей текст. Такі різновекторні підходи перетинаються та взаємодіють у фреймовій схемі, яка скерована на структурування, розуміння, пізнання та інтерпретацію смислу ХПТ.

Представлена методика розгортання фреймової схеми забезпечує пізнання ХПТ як надскладного варіативного смислу, увиразненого на наративних рівнях у взаємодії наратора ↔ персонажів. *Семантичний фрейм* констант досвіду *невербального* виявлений шляхом експлікації найчастотніших лексем (*say, v, tell, v, talk, v, speak, v, sound, n, voice, n* для парамови; *go, v, come, v, walk, v, follow, v, turn, v* для кінесици) у слотах семантичного фрейму: *жест, постава, обличчя, голос*. Семантичне значення констант досвіду *невербального* окреслює дві групи значень: описове (характеризує константи досвіду *невербального*: *to say coolly, to go slowly*) та неописове (позначає константи досвіду *невербального*: *to nod, to embrace, to laugh*). Семантичний фрейм, який організовує константи досвіду *невербального* в художньому тексті, функціонує як структура поверхневого рівня. Він впливає на сприйняття читача та забезпечує розуміння семантики лексем, пов'язаних із досвідом *невербального*. Семантичний фрейм виконує роль залучення уваги читача, формує логіку сприйняття основної ідеї, створює естетичне враження через тон та атмосферу художнього тексту.

Синтаксичний фрейм констант досвіду *невербального* охоплює граматичні конструкційні схеми (*Adj+N, N+V, V+Adv, VP*). Дієслівні сполуки найчастіше містять прислівникові та прикметникові характеристики лексеми *say, v*; дієслівні граматичні конструкції охоплюють лексему *voice, n*. Поєднання різних частин мови надає емотивної насиченості, оцінних відтінків та акцентує на аспектах сприйняття досвіду *невербального*: синтаксичний фрейм пов'язаний з експлікацією емотивного значення, яке виявляють не тільки через позначення констант досвіду *невербального*, але й через їхню характеристику. Синтаксичний фрейм надає текстові логічній послідовності та структурованості, наголошує на константах досвіду *невербального* з метою передавання низки емоцій.

Тематичний фрейм констант досвіду *невербального* виявляє тему війни шляхом її конкретизації в концептах, актуалізованих у досліджуваних ХПТ. Досвід *невербального* експліковано у глибинному тематичному фреймі шляхом актуалізації пов'язаних концептів у дискурсі наратора ↔ персонажів. Використання комп'ютерних застосунків з метою виявлення частотної лексики та групування слів корпусу, є засобами отримання об'єктивних кількісних та статистичних даних. Значущість концептів тексту (*WAR, CARE, HOME, LOVE, SUFFERING, LOST*) свідчить про ступінь психологізації дискурсу та взаємодію екзофазних (внутрішніх) та ендофазних (зовнішніх) форм мовлення персонажів. Тематичний фрейм є важливим інструментом аналізу та розуміння глибших шарів художнього тексту, сприяючи розкриттю його семантичної та концептуальної структури.

Наративний фрейм оприявлює не тільки структуру тексту, а окреслює імпліцитні значення, думки, які ці структури виражають. У дискурсній проєкції при встановленні смислу тексту взято до уваги мисленнево-мовленнєву діяльність персонажів у формі прямого, непрямого та невласне-прямого мовлення. Доведено, що константи досвіду *невербального* слугують і зовнішньою характеристикою комунікації персонажів, і проникають до внутрішнього світу думки та виявляють її плинність як досвід *невербального*. Відтворення констант досвіду *невербального* в результаті їхнього сприйняття й переживання, має наслідком інтенсивне залучення до нарації елементів внутрішнього мовлення персонажа, пов'язаного з невербальними елементами. Комунікативна, когнітивна та дискурсна функції констант досвіду *невербального* уможливають розуміння та інтерпретацію наративного фрейму як структури глибинного рівня побудови смислу ХПТ.

У зв'язку з порушеною проблематикою когнітивне схематизування втілює вивчення властивостей тексту як константної незмінної величини та аналіз розуміння його смислу, позначаючи рух структурних ознак, незалежно від впливу автора та читача, скерований на пошук суб'єктно-об'єктних властивостей, які виникають під час інтерпретації. ХПТ, з погляду читача, представляє реалізацію концепції автора, створену його творчою уявою, втілену в тканині художнього дискурсу за допомогою цілеспрямовано відібраних, відповідно до замислу, мовних засобів – констант досвіду *невербального*, які віддзеркалюють дійсність та адресовані читачеві, що інтерпретує ХПТ, залучаючи власний досвід, зокрема досвід *невербального* та соціально-культурну компетенцію.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розширенні методологічно-прикладного аспекту праці, напрацьованого під ферулою когнітивної наратології, з метою залучення аналізу впливу досвіду *невербального* на формування читацького розуміння та емоційної відповіді. Подальші наукові пошуки також можуть бути спрямовані на дослідження наративної будови та психологічних аспектів художнього тексту з метою ідентифікації структурних або когнітивних елементів художнього тексту.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

Монографії:

1. Бехта І. А., Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: дискурсна динаміка текстового концепту: монографія. Львів, Рівне: Волин. обереги, 2021. 200 с. (*особистий внесок авторки: здобувачкою окреслено та досліджено когнітивно-наратологічний аспект вивчення невербальної комунікації*).

2. Мельничук О. Д. Константи досвіду *невербального* в англomовному художньому дискурсі: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2023. 312 с. (*Рецензії: Бялик В. Д. Когнітивна наратологія як інструмент пізнання художнього тексту // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія. Чернівці: Рута. 2023. № 843. С. 161-165; Макарук Л. Л. Рецензія на монографію Оксани Мельничук «Константи досвіду невербального в англomовному художньому дискурсі» // Актуальні питання іноземної філології: зб. наук. праць Волинського національного університету імені Лесі Українки. Одеса: ВД «Гельветика». 2023. Вип. 18. С. 81-86*).

Статті в наукових фахових виданнях:

3. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація як структуроване знання у вимірі когнітивного аспекту художнього тексту // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2015. Вип. 14. С. 101-103.

4. Мельничук О. Д. Теорія пізнання як основа когнітивної науки: філософський та лінгвістичний аспекти // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет». 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 10-14.

5. Мельничук О. Д. Когнітивна лексикографія та лінгвістичний аналіз концепту // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного вищого навчального закладу «Ужгородський нац. ун-т». 2021. Вип. 19. Т. 1. С. 180-184.

6. Мельничук О. Д. Синонімія номінації контактних жестів: когнітивний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2021. № 51. Т. 1. С. 85-88.

7. Мельничук О. Д. Граматика конструкцій – конструктивістський підхід у контексті когнітивного підходу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Київ. 2021. Т. 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 39-44.

8. Мельничук О. Д. Аспекти організації концептів як теорій категорійної подібності // Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного університету. ВД «Гельветика». 2021. № 83. С. 175-180.

9. Мельничук О. Досвід та експіріенталізм: розвиток поняття у міждисциплінарній перспективі гуманітарних наук // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного навчального закладу «Ужгородський національний університет». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 201-206.

10. Мельничук О., Гриців Н. Способи утворення метафор у художньому тексті як реалізація змісту номінацій жестів (на матеріалі твору «Спокута» І. Мак'юена) // Лінгвістика: зб. наук. праць державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Полтава. 2022. № 1 (25). С. 101-110 (*особистий внесок авторки: уточнено типи метафор*).

11. Мельничук О. Д., Гриців Н. М. Досвід сфери невербального у гуманітарних науках // Науковий вісник Міжнародного гуманіт. ун-ту: зб. наук. праць. Серія «Філологія». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 56. С. 99-102 (*особистий внесок авторки: здобувачкою обґрунтовано формування сфери невербального*).

12. Мельничук О. Д., Гриців Н. М. Наратологія: постструктуралістське розуміння художнього тексту // Академічні студії: зб. наук. праць комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж». Серія «Гуманітарні науки». 2023. ВД «Гельветика». Вип. 1. С. 76-83.

13. Мельничук О. Д. Роль структуралізму у контексті лінгвістичного осмислення // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського держ. ун-ту. Серія «Філологічні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 93. С. 36-41.

14. Мельничук О. Д. Роль поетики як античної науки у формуванні сучасної теорії наративу // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. педагогічного ун-ту імені Івана Франка. ВД «Гельветика». 2023. № 64. Т. 1. С. 310-316.

15. Мельничук О. Д. Імпліцитний автор як втілена свідомість у моделюванні наративу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». ВД «Гельветика». 2023. Том 34 (73). № 3. С. 143-147.

16. Мельничук О. Д. Імпліцитний читач та структура наративної комунікації // Вісник науки і освіти. Серія «Філологія». ВД «Наукові перспективи». 2023. № 2 (8). С. 138-148.

17. Melnychuk O. D. Nonverbal Communication as Embodied Constants of Nonverbal Experience in Fictional Texts // PNAP. Scientific Journal of Polonia University. Częstochowa. V. 58. № 3. 2023. P. 156-162.

18. Melnychuk O. Knowledge Modelling in a Literary text: the Frame Model by M. Minsky // Knowledge, Education, Law, Management. №4 (56). 2023. P. 111-116.

19. Melnychuk O. Schemas and cognitive modelling of narrative // Věda a perspektivy. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika. 2023. № 7 (26). P. 201-210.

20. Мельничук О. Д. Інтерпретація концептів як художніх феноменів // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія «Філологія». Київ: МАУП. 2023. № 2(7). С. 52-57.

*Статті в наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних
Web of Science Core Collection та Scopus:*

21. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O. Quantitative Features of the Words Representing Nonverbal Behaviour in Ian McEwan's Fiction // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and

Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland. May 12-13. 2022. P. 398-415 (*особистий внесок авторки: здобувачкою проаналізовано процедуру кількісного вивчення слів текстового корпусу*).

22. Bondarchuk N., Bekhta I., Melnychuk O., Matviienkiv O. Keyword-based Study of Thematic Vocabulary in British Weather News // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland. May 12-13, 2022. P. 451-460 (*особистий внесок авторки: здобувачкою описано теоретичне підґрунтя дослідження тематичного словника*).

23. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92 (*особистий внесок авторки: здобувачкою представлено теоретичну модель аналізу лексики*).

24. Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O., Melnychuk O. Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 103-106 (*особистий внесок авторки: сформовано текстовий корпус для застосування SketchEngine*).

25. Karp M., Burtnyk A., Bekhta I., Kunanets N., Melnychuk O., Shainer I. Study of Linking Words in Political Speeches of Bill Clinton Using Python // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 77-82 (*особистий внесок авторки: здобувачкою досліджено теоретичну основу аналізу дискурсу художнього тексту*).

26. Melnychuk O., Bekhta I., Tkachivska M. Pearson Correlation Coefficient in Studying the Meaning of a Literary Text // Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023). Volume II: Computational Linguistics Workshop. Kharkiv, Ukraine. April 20-21. 2023. P. 460-477 (*особистий внесок авторки: опрацьовано суб'єкт-об'єктну модель речення та її вплив на зміст художнього тексту*).

27. Bondarchuk N., Hrytsiv N., Bekhta I., Melnychuk O. Sentiment analysis of weather news in British online newspapers // Amazonia Investiga. 2023. 12(63). P. 99-108. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.9> (*особистий внесок авторки: здобувачкою аргументовано використання сентимент-аналізу у Британському газетному дискурсі*).

28. Tatarovska O., Melnychuk O., Bekhta I., Karp M., Dilai I., Hrabovetska O. The Quantitative Status of Negation Words in Colonial and Postcolonial English Novels // Proceedings of the IEEE 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine (*особистий внесок авторки: напрацьовано кількісні параметри аналізу корпусу колоніальних та постколоніальних англійських романів*).

29. Dilai I., Dilai M., Bekhta I., Melnychuk O., Tatarovska O., Hrabovetska O. Automatic Extraction of Keywords from Literary Texts // Proceedings of the IEEE 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine (*особистий внесок авторки: здійснено теоретичний аналіз утворення значення у художніх текстах у зв'язку з ключовими словами*).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

30. Мельничук О. Д. Мультиmodalна комунікація у семіотично-когнітивному вимірі художнього тексту // Нове у філології сучасного світу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «Логос». 2015. С. 23-25.

31. Мельничук О. Д. Текстова об'єктивація концепту ГОЛОС // Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: зб. наук. праць / заг. ред. В. В. Жуковська, В. О. Папіжук. Житомир: в-во Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. 2017. С. 74-79.

32. Мельничук О. Д. Структура та текстова об'єктивація концепту ГАПТИКА як складника концепту ПРОКСЕМІКА Пріоритети сучасної філології: теорія і практика. Матеріали II Міжн. науково-практ. конференції (м. Харків, 15-16 грудня 2017 року). Херсон: ВД «Гельветика». 2017. С. 12-16.

33. Мельничук О. Д. Аналіз категоріального концепту НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ та складні статистичні зведення // Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук: Міжнародна науково-практична конференція (м. Одеса, 23-24 листопада 2018 року). Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень». 2018. Ч. 2. С. 40-44.

34. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: від семіотики до міждисциплінарних теорій // Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць / заг. ред. В. В. Жуковська, О. Ю. Андрущенко, В. О. Папіжук. Житомир: в-во Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2018. С. 278-284.

35. Мельничук О. Д. Концепт тексту у парадигмі когнітивного підходу // Міжнародний науковий журнал «Web of Science and Academic Researchers». Київ: Всеукраїнська Вища Рада Юристів. 2019. С. 199-214.

36. Мельничук О. Д. Об'єктивація пізнання: від гносеології до лінгвістики // Питання сучасної філології в контексті взаємодій мов і культур: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Венеція, 27-28 грудня 2019 року). Венеція: в-во Венеціанського університету Ка Фоскарі. 2019. С. 121-125.

37. Мельничук О. Д. Текст як лінгво-когнітивний феномен // Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-25 січня 2020 року). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. 2020. Ч. 2. С. 123-127.

38. Мельничук О. Д. Вивчення досвіду як лінгвістичного значення у когнітивно-нараторологічній перспективі // Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2020 рік. На пошану доктора філологічних наук, академіка Романа Помірка (м. Львів, 4-5

лютого 2021 року). Львів: в-во Львівського національного університету імені Івана Франка. 2021. С. 17-24.

39. Мельничук О. Д. *Cognitive Linguistics and Psychological Aspects* // Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Міжнародна науково-практична конференція (м. Одеса, 25-26 червня 2021 року). Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філол. дослідж.». 2021. С. 37-40.

40. Мельничук О. Д. Когнітивна семантика у перспективі концептуальної структури та мовного значення // International scientific and practical conference «Philological Sciences and Translation Studies: European Potential»: Conference Proceedings, July 9-10. Wloclawek: «Baltija Publishing». 2021. P. 145-149.

41. Мельничук О. Д. Принципи генеративної лінгвістики як основа когнітивного напрямку у сучасному мовознавстві // Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 25-26 листопада 2021 року). Рівне: МЕРІ. Видавничий дім «Гельветика». 2021. Ч. 2. С. 68-71.

42. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація у спектрі когнітивно-наратологічних практик // Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2021 рік (м. Львів, 3-4 лютого 2022 року). Львів: ПАІС. 2022. С. 193-194.

43. Melnychuk O. // *Nonverbal Cues as a Structure of Knowledge: Theoretical Assumption. Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference. London, United Kingdom. 2022. P. 49-53. URL: <https://conference-w.com/>*

44. Мельничук О. Д. Концепт ОБЛИЧЧЯ у структурі знання про невербальну комунікацію: лексикографічний аспект // Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2022 рік (м. Львів, 2-3 лютого 2023 року). Рівне: Волин. обереги. 2023. С. 219-223.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

45. Бухальська С. Є., Мельничук О. Д. Компетентісно зорієнтований розвиток студента в системі навчально-виховної та методичної роботи медичного коледжу як умова модернізації вищої медичної освіти // Нова педагогічна думка. Рівне: РОППО. 2014. № (79). С. 21-24 (*особистий внесок авторки: обґрунтовано роль комунікативної компетенції, визначеної професійним спрямуванням*).

46. Мельничук О. Д., Зубілевич М. І., Фінчук Г. В. Роль мови в пізнанні світу: семантико-філософський підхід // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Київ. 2020. Т. 31 (70). № 1. Ч. 3. С. 41-45 (*особистий внесок авторки: окреслено семантико-філософської основи пізнання*).

47. Фінчук Г. В., Мельничук О. Д. Реалізація лексико-граматичних характеристик англійського дієслова *to take* // Наукові записки Міжнародного гуманітарного ун-ту. Одеса. 2020. Вип. 32. С. 110-113 (*особистий внесок авторки: описано лексичну сполучуваність англійського дієслова «to take»*).

48. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивне зусилля як компонент стратегії перекладача // *Folia Philologica: зб. наук. праць Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка*. ВД «Гельветика». 2022. Вип. 3. С. 42-46 (*особистий внесок авторки: проаналізовано когнітивний аспект перекладацьких стратегій*).

49. Гриців Н. М., Мельничук О. Д. Розпізнання та ком'ютеризування смислу: перспектива застосунку // *Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету*. Івано-Франківськ: ХДУ. 2022. Вип. ХС. С. 55-60 (*особистий внесок авторки: досліджено когнітивні передумови та основи розпізнавання смислу художнього тексту*).

50. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивні вияви перекладацької діяльності: ресурс, зсув, судження // *Сучасні дослідження з іноземної філології: зб. наук. праць Ужгородського національного університету*. ВД: «Гельветика». 2022. Вип. 3-4 (21-22). С. 27-38 (*особистий внесок авторки: обґрунтовано теоретичні когнітивних підвалин перекладання*).

АНОТАЦІЯ

Мельничук О. Д. Когнітивне схематизування досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка, 2024.

Дисертацію присвячено когнітивному схематизуванню когнітивно-філософського поняття досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі, актуалізованого лексичними одиницями: константами досвіду *невербального*. Актуальність наукової розвідки визначено розширенням вивчення художнього тексту у напрямі когнітивних студій та пов'язано з моделюванням пізнання семантичного простору або смислу англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику як когнітивного схематизування; вербалізацією досвіду про невербальну комунікацію/поведінку як парамовного та кінесичного значення в системі фреймів – когнітивній схемі, яка виявляє семантичну, синтаксичну, тематичну та наративну реалізацію констант досвіду *невербального* у взаємодії поверхневих та глибинних рівнів.

Уперше напрацьовано методику вивчення констант досвіду *невербального* як системи фреймів у текстовому просторі англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику. Визначено семантичну, синтаксичну, тематичну та наративну роль констант досвіду *невербального* в архітектоніко-композиційній організації англійськомовного художнього дискурсу. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження констант досвіду *невербального*, пов'язаного з досвідом про невербальну комунікацію/поведінку, напрацьоване з опертям на функційну парадигму сучасних філологічних студій. Окреслено когнітивно-нараторологічний потенціал констант досвіду *невербального*, що є чинником впливу на зв'язність художніх прозових текстів та способом продукування авторської оповіді, творенням суб'єктивної та багатопланової поліфонії нарративу. Когнітивна природа констант досвіду *невербального* постає як

результат зв'язку композиційної структури, поняттєвого контекстного наповнення та інтерпретації лексичного вираження.

З'ясовано роль структурного чинника констант досвіду *невербального* в когнітивному схематизуванні, який задовольняє умови цілісності, трансформації та саморегулювання семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фрейму. Встановлено, що в когнітивній перспективі англійськомовний художній прозовий текст є організацією людського знання та досвіду про невербальну комунікацію/поведінку за посередництвом свідомості наратора (імпліцитного автора) та скерований на читача. Доведено сутність інтерпретації англійськомовного художнього прозового тексту, що побудована на відкритості текстів та залучає поняття герменевтичного кола, має опертя на філософію задля розуміння констант досвіду *невербального* як частини смислу.

Виявлено структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* у фреймовій схемі через зв'язки глибинного та поверхневого рівнів. Семантичний фрейм виявляє структуру у вигляді розгалужених слотів: *жест, обличчя, постава, голос*, згідно з типами (*пармова, кінесика*) та групами значення (*описове, неописове*). Синтаксичний фрейм утворює конструкційні схеми на основі найчастотніших лексем. Архітектоніка тематичного фрейму відбита як пряма та непряма актуалізація концептів. Наративний фрейм побудований як розрізнення прямого, непрямого та невласне-прямого мовлення у взаємодії зовнішнього та внутрішнього персонажного мовлення. Когнітивний аспект констант досвіду *невербального* виявляється в когнітивній семантиці, когнітивній граматиці, асоціативних зв'язках концептів, розподілі семантичного простору та відтворенні мисленнево-мовленневої діяльності у дискурсі наратора ↔ персонажів. Інтерпретаційний вимір встановлює асоціативні концептуальні зв'язки, втілені в семантиці лексем, які вербалізують знання про невербальну комунікацію/поведінку, спонукає до розуміння емотивного/оцінного значення та виявлення наративних когнітивних, комунікативних та дискурсних функцій.

Доведено з опертям на фактологічний матеріал, що різнорівнева фреймова схема в сукупності структурного, когнітивного та інтерпретаційного вимірів є ефективним засобом моделювання розуміння та інтерпретації констант досвіду *невербального* як частини смислу художнього прозового тексту; охоплює інтерференцію одиниць усіх мовних рівнів, експлікує складну синергію чуттєвих вражень, відтворену на наративних рівнях у лінійному розгортанні сюжету як реалізації процесу когнітивного схематизування.

Ключові слова: когнітивне схематизування/моделювання, фреймова схема, невербальна комунікація/поведінка, константи досвіду *невербального*, художній дискурс, дискурс наратора/персонажів, художній прозовий текст, наратив/наратологія, інтерпретація, пізнання.

ABSTRACT

Melnychuk O. D. Cognitive schematization of nonverbal experience in English fictional discourse. – Qualification research paper. Manuscript.

Dissertation of the requirements for the scientific degree of Doctor of Philological Sciences in the speciality 10.02.04 – Germanic Languages. Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2024.

The thesis focuses on the analysis of cognitive schematization of nonverbal experience within English fictional discourse, uncovering lexical units termed as constants of nonverbal experience. The significance of this scientific inquiry lies in its extension of text analysis towards cognitive studies, particularly in the realm of knowledge modelling for the semantic space or meaning inherent in English fictional discourse on military topics. This involves the cognitive schematization as well as the verbalization of nonverbal communication/behavior, considering paralinguistic and kinesics meanings within the cognitive model – a frame scheme that intricately reveals the semantic, syntactic, thematic, and narrative implementation of constants of nonverbal experience in the interplay between the surface and deep levels of a fictional text discourse. The research gains additional importance through the actualization of constants of nonverbal experience, positioning them as a structural, cognitive, and interpretive phenomenon within the textual space of English fictional discourse on the military theme, predominantly expressed in the novel genre.

Supported by empirical evidence, the utilization of a frame scheme that involves structural, cognitive, and interpretive dimensions emerges as a robust method for modelling the comprehension and interpretation of constants of nonverbal experience, integral to the meaning embedded in fictional texts. This framework not only encompasses the intersection of all textual units but also clarifies the complicated synergy of sensory impressions woven by narrative levels within the linear progression of the narrative plot. It operates as a cognitive schematization process, facilitating the exploration and understanding of a fictional text as an object of aesthetic reality.

Looking ahead, there is a promising avenue for comprehensive research of the constants of nonverbal experience across various genres and thematic orientations. Additionally, the development of models for narrative cognition, incorporating advancements in the cognitive field, holds potential for further exploration. Comparative analyses and translations of constants of nonverbal experience across different languages present another promising avenue for future scientific inquiry.

Key words: cognitive schematization/modelling, frame schema, non-verbal communication/behavior, constants of nonverbal experience, fictional discourse, narrator/characters discourse, fictional prose text, narrative/narratology, interpretation, cognition.

Підписано до друку 11.03.2024 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсет. Гарнітура «Times». Друк офсет.
Ум. друк. арк. 2,09. Обл.-вид. арк. 1,9. Наклад 100 пр. Зам. 21.
Друкарня видавництва «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97.